

СУЧАСНА УКРАЇНА

Орган української визвольної думки

UKRAINE TODAY
Ukraine von heute
Ukraine d'aujourd'hui

Adresse: «Sučasna Ukrajina»
München 2
Karlsplatz 8/III (Telefon: 5-6667)
WESTERN GERMANY
Herausgeber: Wolodymyr Stachiw

Druck: „Logos“,
München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

Рік IV.

Мюнхен, Різдво Христове 1954

Ч. 1 (78)

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!

«Задля нас народилось дитячко
молоде, відвічний Бог».
(З кондака празника Різдва)

Немає людини в християнському світі, яка не зустрічала б з радістю торжественне свято Христового Різдва. І ця радість зрозуміла в практикуючого християнина, що живе вірою і ставиться з належною повагою й поборністю до всіх проявів видимого діяння Бога на землі. Вона менша і не так переживана в байдужої людини, душа якої хворіє, бо не шукає згідно з вродженою їй прихильністю повної і вичерпної правди в питаннях свого буття. Ще менша вона в людей невірних, що серед християнського світу зовсім затратили поняття про Бога, хоча всевіт і внутрішнє життя їхньої душі не раз викликає в них тугу за чимсь трансцендентним, понад-природним.

В яких би обставинах ми не знаходились, в рідній хаті чи на вигнанні, в діспорі серед чужих людей чи в бойових кривках на фронтах або в партизанських холодних бункрах, — всюди знайде і захопить святочна радість Христового Різдва. Перед нею немає кривки в християнина. Її не стримають великі простори і віддалі, вона проходить крізь ґрати тюрем, вона загляне в скорбну душу, наліту по береги горем та розначем і хоч на хвилину загіє її теплом віри й надії.

Хто заперчить її чарівне діяння на людській душі? Можна різно вияснити її причини. Можна різно виявляти її назовні: по-християнськи або по-поган-

ськи. Не можна однак вирвати її з своєї душі, бо завжди вона вкрадеться незнайомим проходом і заглибиться у її глибини.

Одна тільки її рация! Одна відповідь на питання, звідки вона і в чім полягає її суть: «Задля нас народилось дитячко молоде, відвічний Бог». Відповідь цієї літургійної східньої пісні проста й ясна, а рівночасно глибока змістом і транс-

цендентністю, серпаком якої в день народження Христа на хвилину піднявся. Сам Бог прийняв нашу людську слабу природу, щоб її відновити, відродити і вказати людині шляхи до з'єднання з Ним, шлях повороту її безсмертної душі, спрагненої вічного щастя, повної правди, безконечного життя й діяння, до абсолютного принципу і причини всього, що

в наших поняттях було, є й буде. В східніх літургіях Різдво Христове належить до Богоявлення, дійсного вияву Божого діяння в світі і серед людей. Як же ж промішання цього Богоявлення перестало б діяти в світі? Його проміння сильніше й триваліше від енергії мільйонів сонць всевіту! Воно скрізь доходить, навіть до найбільше закаменілого серця, до найбільше збунтованої й опротої Божому діянню людської волі. З хвилиною, коли Бог задля нас прийняв нашу людську природу, Він потвердив, що вона призначена і здатна знайти своє завершення в убожествленні. Проміння Його діяння, Його ласк безупинно розливається у світі душ, шукає доступу до глибини людської совісти, нуртує в ній, нахилиючи людину до добра, що є відблиском Божої досконалості, і вже тут, на землі, робить нас учасниками тієї Божої досконалості.

Кожне свято Різдва Христового є не тільки історичною згадкою про вочленення Бога, а також особливим, могутнім виявом діяння тасмної Божої ласки в світі людських душ, в цій, такій нам близькій, а рівночасно так мало знаній дійсності. Нинішній світ так мало звертає увагу на життя душі, так сильно старасться відмежуватись від усього трансцендентного, шукаючи заспокоєння своєї спраги правди й добра в дослідах і пристосуванні сил природи для сповнення бажань людини в її дочасному бутті, — а однак границі пізнання ніколи не замикаються перед людиною, завжди залишаються далі непроглядні горизонти, які будуть тільки тоді вповні відкриті, коли всі дійдуть до пізнання Божого діяння, коли народиться в людських душах «дитячко молоде, відвічний Бог».

Ми, українці, маємо глибоке розуміння й пошану до празника Христового Різдва. Це для нас запорука як особистого, так і національного відродження. Тільки на християнських принципах можемо збудувати щось краще, ніж те, що існує в нинішньому світі, щось, більше сповнене Божої ласки. Якщо інші народи віддалились від Бога і поширились в них атеїзм чи релігійна байдужість, то в нас, на рідних землях, тільки силою намагань вирвати з душ глибоке і органічне релігійне почуття.

Народження Христа в нас не перестало здійснюватись!

Його святкують наші брати й сестри на рідних землях, наші бійці і всюди розпоршена українська еміґрація. Воно є нашою надією на краще майбутнє, повне відродження й оновлення в Христі!

о. І. Леськович

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ

І НОВИМ РОКОМ

всіх земляків в Україні і на чужині, читачів і передплатників нашої газети, представників і кольпортерів нашого видавництва вітають редакція і адміністрація «СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ»

Карльо Маретта «СВЯТА ПІЧ»

Остап Тарнавський

Різдвяний міт

Струнка, морозна ніч до зір і дзвоном просторінь співає, як звільна двері відхилила і хатній дух несе у двір.

Стоїть задивлений-заслухан з мольбою на тремтінні губ між стріхами земних халуп самий під зорями, мов дука.

І жде у цю тасмну ніч пророцтвом значених народин, як голосок плинне Господен та голубом вселенній ввіч.

І жде, що в ту величну пору, коли хвилос сніжний лан, народиться новий Богдан — предсказан володар просторів.

Шукає зірки з-поміж зір і підгляда під кожну стріху, де люд виспівус про віху, про новий час, про новий мир.

Хоч світом смуток ходить гордо, мов тінь від Грода-царя, та вже стоїть нова зоря, і сніг скрипить дзвінком акордом;

та вже співає вся земля і колядус людське серце, що Бог ступив між люд наш вперше, на наші снігові поля.

В обличчі історичних дат

1953 рік є винятковим для українського народу своїми ювілейми колишніх нацих славних володарів і важливих подій.

В цьому році минуло 700 літ від королівської коронації великого володаря об'єднаної України Данила Романовича (1253);

650 літ — від заснування в Галичі над Дністром церковної митрополії для всієї тодішньої об'єднаної, соборної української держави. Це встановлення галицької самостійної митрополії в тодішніх історичних умовах для всієї України за стараннями короля Юрія І Львовича сталося в 1303 р.

Найбільшу увагу нашої громадськості на екітальційні прикувала до себе пам'ять центральної події — королівської коронації Данила Романовича і світла пригадка про велику особу і діяльність короля Данила для України. Його багаті особисті таланти як людини і як державного діяча, які він успадкував по своїх великих княжих предках і передав своїм нащадкам — сипові Левові І і внукові Юрію І Львовичу, уможливили створення ним і його нащадками потужної української соборної і суверенної держави. Не дивуймося, що сьогодні навіть у ворожій нам офіційній совєтсько-російській історіографії останніх років небуденні на ті часи особа і діяль-

ність Данила не могли не знайти слів найбільшого признання і навіть захоплення. Більше того, український підсовєтський письменник Антін Хижняк (автор історичного роману п. н. «Данило Галицький», писаного в 1944-1949 рр. у Львові та в Трускавці і виданого у видавництві «Радянський письменник» у Києві 1951 р.) не може знайти досить слів найбільших похвал для особи Данила і його багатой державно-національної діяльності і слави, хоч автор і примушений совєтським режимом платити суздальському «старшому братові» ганебну данину самоприниження (див. мою статтю про короля Данила в «Християнському Голосі», Мюнхен 1953, чч. 14-15 від 5 квітня).

В організуванні оборони Європи XIII сторіччя перед азійськими татарсько-монгольськими ордами, король Данило вважається найавторитетнішим в тодіш-

(Далі на 2. стор.)

Німецька східня політика

Як відомо, Німецька Федеративна Республіка ще не є суверенна, а коли йдеться про її зовнішню політику, то вона зв'язана діючими від 6 березня 1951 р. постановами т. зв. «зрев'юваного окупаційного статуту». Цей статут уможливив боннському урядові перетворити дотогочасне управління для зовнішніх справ на самостійне міністерство закордонних справ. Під традиційною німецькою назвою «Авсвертігес Амт» за короткий час закордонну службу розбудовано майже повністю, але, коли йдеться про східню політику, то вона ще й досі належить до компетенції окупаційної влади західних потут.

Не зважаючи на те, що Бонн ще не може вести своєї власної східньої політики, він до неї підготовляється дуже ґрунтовно, а деякі офіційні, хай і дуже скупі, виступи речників боннського уряду, а також люди, що підготовляють завітнішою самостійно німецьку східню політику, дозволяють припускати, які тенденції будуть її ціхувати.

Говоримо про тенденції, а не про концепцію, бо на нашу думку, про таку сьогодні говорити ще годі. Вона щойно кристалізується в біорах східнього відділу міністерства закордонних справ і інших, до того завдання покликаних інституцій. Вона буде старатися кожнорчасно допасовуватись до існуючих реальних фактів і факторів сили, що їх сьогодні ще не можна схопити не тільки в деталях, але навіть у загальних зарисах. Тому, що ніхто не знає, коли прийде той день, від якого можна буде реалізувати цю східню політику, ніхто не може також передбачити, який спадок зостанеться на Сході по сучасній дійсності. І тому годі говорити про концепції, а треба задоволитися тенденціями.

В зв'язку з цим вимагає теж уточнення і само поняття «німецька східня політика» (в його сьогоднішнім обсязі). Вона — це в першу чергу справа німецької східньої границі. Згідно з постановами Потсдамського договору «аж до остаточного усталення західньої границі Польщі» терени на схід від лінії Одра-Нісса «переходять під адміністрацію польської держави». В 1939 р. ці, патоді складові терени Райху начислювали 100 663 кв. км. з 8,37 млн населення. До них належить ще північна частина Східньої Прусії з 13 886 кв. км. і 1,19 млн населення.

Отже першим завданням німецької самостійної східньої політики буде розв'язка цієї проблеми. Все інше є тепер на другому плані і має сутю академічний характер, а в кожному разі не входить у рами реальної політики.

Кондомініум

Першим офіційним словом на цю тему, себто відносно східньої політики, було інтерв'ю канцлера д-ра Аденауера, що його він дав пресі зараз по своїх поновнім виборі у вересні 1953 р. Тоді він ужив терміну «кондомініум», пропонуючи його як можливу форму розв'язки щодо згаданих вище теренів. Включаючи політику реваншу і збройного вирішення, Аденауер висловився за мирним поладнанням конфлікту.

Інтерв'ю канцлера викликало було бурю протестів, головню серед німецьких східніх утікачів, що призвело навіть до офіційного спростування. В ньому говорилося про зле розуміння слів канцлера і ще про дещо, що звичайно стоїть у всякому спростуванні. Кажемо про бурю протестів серед утікачів, бо треба розрізнати сучасну німецьку політику від «політики» кількох десятиків землі, т. зв. «ляндманшафтів», що в них зорганізовані німецькі втікачі. Ця «політика» подиктована (що з людської точки погляду є зрештою зрозуміле) пережитими під час виселювання болями і пониженнями, сентиментами по втраченні вужчої батьківщини. Живлена спомином про минуле, вона не завжди можлива до сприйняття великою німецькою політикою, що керується державною рацією цілості. Але її впливи ще великі і тому в її бік роблять ще поступки.

Спокійніше зареагували інші німецькі кола, що, може, не давали публічно вислову своєму поглядю (треба взяти до уваги створену земляцтвами «високу температуру», що нерідко виключає спокійну дискусію, а все ж підходять до справи реальніше. Стираючись на конкретних фактах і вільні від сентиментів чи ресинтентів льокальних патріотизмів, вони теж згодні з канцлером, що треба шукати якогось компромісу, байдуже, як він буде зватися — кондомініум чи, може, якоесь інше. Було б грубим спримітивізуванням підозрівати їх у відсутності німецького патріотизму у відношенні до втрачених

теренів. І вони від щирого серця бажають б собі їхнього повороту в ряди німецьких країн. Тільки вони рахуються з наявними фактами і конкретними можливостями і відкидають всякі т. зв. «радикальні розв'язки». Визначають бездискусійним «право на батьківщину» східніх утікачів, себто право повороту на свої землі, вони числяться з можливістю (а статистика їм у цьому допомагає), що не всі східні втікачі схочуть взагалі повертатися на свої старі землі, що багато з них, головню молодь, закоренилася у своїй новій батьківщині і не думає її покидати.

Треба також відзначити, що деякі польські еміграційні політики — очевидно, не публічно, бо атмосфера до таких заяв з різних причин аж ніяк невідповідна, а в розмові з автором цих рядків — теж висловилися в тому напрямі, що проєкт Аденауера міг би стати базою серйозних розмов; в кожному разі, як сказав мені один з них, «над цим треба б задуматись».

Подарунки чужим коштом

роблять, в міжчасі хитро вплетені Москвою до гри, французькі парламентаристи, що на запрошення Варшави вісім днів оглядали терени на схід від

Одри-Ніси і, ствердивши їх «корінну польськість», висловилися «за бездискусійним збереженням теперішньої кордонної лінії як остаточної границі Німеччини на сході». Якщо французи можуть щось не своє дарувати полякам, то чому ж не зробити того і німцям? Постідилась виконати це графиня Ева фон Фінкенштайн, що в заміну за «статус кво» з 1939 р. подарувала полякам їхні східні границі з того самого року. На таких основах її «графська архівальність» хоче будувати на сході Європи мир і затіснювати німецько-польські стосунки. Дотепер ми ще не вчитали ні в одній газеті німецького земляцтва чогонесбудь з цього приводу, хоча прочитали дуже об'єктивний і критичний коментар у великій німецькій пресі (Зюддойтше Цайтунг, статті І. Вірнбаума), що засуджує дарування з легкої руки українських земель їхньою експонованою діячкою. Від того в нас не буде, звичайно, голова боліти і ми аж ніяк не трактуємо вихваток пані Фінкенштайн серйозно. А втім, щоб щось давати, треба в першу чергу ним розпоряджатися, а ця справа сьогодні пересуджена. Йдеться нам про щось інше. Деякі німецькі діячі, головню з середовищ земляцтва, жонглиють перед поляками українськими землями як евентуальним гарачем за свої, а від українців дуже хотілось би їм почути, що ми — за ре-

ставрацію німецьких східніх границь згідно з станом на 1939 р. Декому з цих кіл все ще здається, що українці навіть співатимуть: «При тобі вірно стоїмо» і що українсько-польські непорозуміння — це стало діюча константа східньоєвропейської політики. Чи не засмілий рахунок?

Коли пишемо про вихватки деяких німецьких діячів із середовищ «ляндманшафтів», ми аж ніяк не перецінюємо їх значення і впливу на німецьку політику, а вже абсолютно не думаємо утотожнювати їх з тією німецькою політикою, що її репрезентує боннське міністерство закордонних справ.

Наскільки ми поінформовані, в цьому міністерстві ніхто не збирається поперати такі пляни, а погляд на західні українські землі йде в тому напрямі, що їх уважають інтегральною частиною Української Республіки. Очевидно, ми знаємо також, що такі «пляни обміну» прийнятні для деякого з міністерства загальнонімецьких справ, ба навіть самою міністерству свого часу вони дуже подобалися. Але німецьку зовнішню політику веде чи її підготовляє міністерство закордонних справ, а не пан Кайзер. Тож нас більше цікавить голос державного мужа Аденауера, ніж «кухонна політика» пані Фінкенштайн.

Л. О. Ортинський

В обличчі історичних дат

(Закінчення з 1. стор.)

ній Європі духовим чинником — папою Інокентієм IV чи не найсильнішим політичним і мілітарним репрезентантом заборона для всього тодішнього християнського світу. Данило дістає разом з королівською короною також велике духово-моральне покріплення від голови всього західнього християнства — від папи Інокентія IV.

Знамениті державницькі зразки в особі і діяльності короля Данила пильно вивчали його наступники: його хоробрий і політично талановитий син Лев I, основник столиці Львова, і ще знаменитий політик та лицар, Данилів син Юрій I Львович, який своїми особистими талантами і діяльністю для об'єднання українського народу в одній соборній українській — галицько-волинсько-київсько-чернігівській — великодержаві це перевищив (яка шкода, що досі в українській історіографії про Юрія I так дуже мало відомо!) свого діда Данила. Юрій I Львович, король об'єднаної української держави кінця XIII і початків XIV ст., в свою чергу передав свої, успадковані по Данилові і Левові, вождарські таланти двом своїм молодим синам Андрієві I і Левові II.

Історичну велич особі короля Данила бачимо сьогодні не тільки в ньому самому, але і в перелічених тут його нащадках і наслідниках на княжо-королівському золотокованому троні. І допіру в майбутньому, коли ми вивчимо всю історію Данилових нащадків, їх державно-політичні дії на Сході Європи, їх славу на Заході Європи, велич постаті Данила стане перед нами в далеко повнішому світлі, ніж це ми можемо бачити сьогодні.

Слідом за великим дідом Данилом, його внук Юрій I Львович — володар Галичини, Східньої і Західньої Волині, Підляшшя, Полісся, земель т. зв. «Горної Русі» аж по границю держави німецького ордену хрестоносців у Східній Прусії і по Литву, всієї землі Київської та Чернігівської, Брянська, Путивля, Курська, причорноморських земель при гирлі Дунаю — дістає в 1299 р. володар України королівську корону від папи Боніфатія VIII.

Як пояснити, чому в 1299 р. Юрій I Львович дістає від папи Боніфатія VIII королівську корону і титул? Адже тільки через 4 роки пізніше (1303 р.) цей самий Юрій I Львович остаточно добився в Царгороді від патріарха Атанасія і візантійського імператора Андроніка II Палеолога урочистого визнання і установлення для України церковної митрополії в Галичі над Дністром, цілком незалежної від суздальсько-московських і татарських впливів.

Справа ось у чому:

В кінці XIII ст. Апостольська столиця в Римі опинилася в дуже великій полі-

тичній небезпеці з боку свого вікового противника в боротьбі за інвеституру, з боку німецьких королів. Вони титулювалися римськими цісарями німецького народу і завжди висуляли свої претенсії та всякими засобами змагали до цілковитого опанування Риму й Італії. Далі римські папи тих часів і з ними Боніфатій VIII боролися проти політичної експансії французьких королів, зокрема проти короля Филипа IV Красного. Після смерті Боніфатія VIII римські папи попали на довгі десятиліття у французький т. зв. «аванійонський полон». До того сильним противником папи Боніфатія VIII став феодал німецько-римських цісарів чеський король Вацлав II. Він проти волі Риму опанував всю Польщу з Краковом, Шлезьком та Помор'ям і Угорщину. Не помогли жодні протести папи проти чесько-німецької окупації цих держав, що, як дуже вірні Апостольській столиці, були в її особливій опіці, а політично вважалися ленними країнами Апостольської столиці. Тоді Боніфатій VIII, не маючи в даніх політичних обставинах жодної допомоги проти чесько-німецько-французьких противників, шукав цієї допомоги проти них єдино в могутнього володаря сусідньої з Польщею, Угорщиною і Чехією держави Юрія I Львовича. Для збільшення авторитету і духово-моральних, а також політичних сил Юрія I Львовича Боніфатій VIII дав йому королівську корону, що дуже цінили не тільки Юрійові наслідники, але також тодішній союзник України, передова збройна сила в північно-східній Європі — Орден німецьких хрестоносних лицарів у Східній Прусії. І саме король Юрій I Львович збройно найбільше причинився до дуже швидкої ліквідації чесько-німецької агресії на Польщу і Угорщину. Очевидно, такі акції Юрія Львовича проти чесько-німецької коаліції Вацлава II і німецько-римських цісарів лежали цілкомитово по лінії інтересів державної політики України.

Але в історії взаємин між Україною і Апостольською столицею в Римі виступає одне важливе, а заразом виняткове, скажимо одверто, парадоксальне та курьозне явище. Тоді як щодо церковно-релігійних справ і акції державно-політичного порозуміння, в справі коронації Данила збереглася в давніх архівах папської канцелярії (в т. зв. папських реєстрах) принаймні деяка кількість текстів документів і листування папи до Данила, з яких після історіографічного наукового розроблення можна багато довідатися про подробиці взаємин між Україною і папським Римом (решту дізнаємося з інших позапапських джерел), — то в справі коронації Юрія I Львовича і в справі тодішніх взаємин між Юрієм I Львовичем і папою Боніфатієм VIII у

збережених досі архівах папської канцелярії Боніфатія (і пізніших пап по ньому) ми й досі не знаємо ні одного документу, ні однієї згадки про цю коронацію і про ці відносини.

Джерела, які сьогодні посередню доводять факт коронації Юрія I Львовича з рук Боніфатія VIII — це джерела позапапські, східньоєвропейського, а почасти і західньоєвропейського світського походження. Як же нам вивести сьогодні факт повної відсутності і мовчанки папських реєстрів та інших церковних джерел? Судячи по деяких інших, аналогічних випадках, які мали місце в часи Боніфатія VIII при його взаєминах з деякими іншими державами середньої і східньої Європи XIII-XIV ст. і беручи під увагу напружені та трагічні обставини, в яких опинилося папство в той час, можемо висловити таке припущення: папа Боніфатій VIII, оточений трьома політично сильнішими від нього, небезпечними і хитримми противниками — німецьким, чеським і французьким королями, був примушений здійснювати деякі найважливіші для себе дії цілком законспіровано, найбільш таємно — шляхом безпосередніх розмов і угод через своїх легатів-посланців, так сказати, «в чотири очі». Боніфатій VIII мусів рахуватися з фактом, що протипапська політична розвідка його могутніх противників могла багато дещо в політичних і церковно-юрисдикційних заходах Апостольської столиці ударемити, якщо б вона переловила папських легатів чи таємних посланців.

У випадку короля Юрія I можна припускати, що таких таємних супровідних листів для нього при папських легатах чи уповноважених не було. Король Юрій з свого боку також мусів уважати, щоб найважливіші політичні місії до нього були цілком таємні, бо і його противники — татаро-монголи мали на ті часи дуже добру політичну розвідку. Таке саме зрештою бачимо в деяких взаєминах Боніфатія VIII з іншими державами і володарями того часу. Тоді існувала справді найтаємніша дипломатія між папством і Україною, зрозуміла передусім в обставинах найбільшої небезпеки ззовні для Апостольської столиці. Деякі договори такої найтаємнішої дипломатії масмо пізніше у близьких і тісніших взаєминах українських князів, синів короля Юрія I — Андрія і Лева II, а після них і Юрія II Тройденевича в першій половині XIV ст.

Вернімося до питання вшанування 700-річчя короля Данила Романовича. Цей ювілей і інші, згадані нами ювілеї наших давніх володарів і подій кличуть нас на чужині звернути увагу на велике і славне державне минуле нашого народу, у вірі на його краще майбутнє.

Не вистачає однак відмічати історичні ювілеї тільки святковими урочистостями. Потрібні передусім солідні наукові публікації, збірники документів (і то не обов'язково чужими мовами). Це завдання не тільки української науки на еміграції та її меценатів, але й українських політичних середовищ. Це потрібне вже тепер для поведеної України, а ще потрібніше буде воно завтра для вільної української держави.

Володимир Мацяк

Вашінгтонська конференція у справі визволення

Вашінгтон, у грудні 1953 р.

Тут відбулася 4 і 5 грудня «Національна конференція в справі свободи і миру через визволення», мета якої — продискутувати справу політики визволення тих народів, що знаходяться під окупацією або пануванням СССР.

Політика визволення, про яку багато говорилось під час останньої виборчої кампанії і яка була нібито бойовим гаслом республіканської партії, зовсім ні в чому не виявилась у тізвішних практичних діях американської офіційної політики. Тільки деколи згадується тепер про неї, тільки деколи виступає міністер закордонних справ Дж. Ф. Даллес із відповідними заявами, що мали б стосуватися цієї важливої проблеми американської зовнішньої політики, ім'я якій — політика визволення. В практиці однак ця політика зовсім завамерла. Її речник та теоретик проф. Джемс Бернгам зустрівся з рішучою пропозицією, а його книжка «Стримування чи визволення» була напасливо розкритикована великою американською пресою.

Однак за лаштунками дискусії, а то й боротьба за нову політику, йде далі. В колах Білого дому, в бюрах державного департаменту та Пентагону, а зокрема в «Оперативному координаційному управлінні» (Operations Coordinating Board) — до цієї установи входять ген. Волтер Бедел Сміт, Р. М. Кейс, Геролд Стассен, Аллен Даллес, С. Д. Джексон і Т. С. Страйберт — ця тема все ще залишається предметом дискусії.

Вашінгтонську конференцію у справі визволення скликав кол. конгресмен О. К. Армстронг та Екзекутивний комітет цієї конференції; секретарем цього комітету і конференції був Стів Скубік.

О. К. Армстронг є відомий українцям з часу організованої ним такої ж конференції в лютому 1952 р. Він недавно на бенкеті УККА в Нью-Йорку заявив, що з часу конференції 1952 р. він багато дечого навчився і тому, мовляв, його «погляд на українську справу ґрунтовно змінився в позитивний бік». Але він далі стоїть у близьких стосунках з відомим русофілом Юджином Лайонсом, редактором журналу «Рідерс Дайджест», і фігурує на списку директорів русофільської організації «Американські приятелі російської свободи». Армстронг все ще тяжіє до своїх давніх приятелів.

Учасники конференції

Кожний зацікавлений у політиці визволення міг брати участь у цій конференції, тому й було заступлено багато різних організацій і прибуло немало приватних осіб.

З українського боку були: проф. Л. Добрянський, адвокати Пізнак та Ярема, проф. М. Чубатий і пані Е. Кульчицька — від УККА; В. Коваль і Омельченко — від СУМ-А; д-р Н. Процик і Соколович — від «Американських приятелів АБН». В ролі споглядача був присутній секретар закорд. справ УГВР Микола Лебедь. Далі брали участь декілька українців із Вашингтону, серед них два студенти Джорджтавнського університету.

Російських імперіялістів та їх поплечачів заступали: Ю. Лайонс, Нік Ноннамейкер, майор Боголепов (він перебуває в США на основі якоїсь спеціальної візи), дочка лідера НТС пані Болдирева, д-р Петров і інші члени НТС, між ними двоє т. зв. «Федералістів».

Поляків заступали: голова Польського конгресу в США К. Розмарек, Лерський, Карський і Нагурський. Білорусів — д-р Шорс; румунів — Сарказанув; литовців — о. Конціос. Були представники вірменів, чехів, словаків, сербів, хорватів, лотишів, тюрків і татар.

З видатних американських діячів брали участь у конференції: адмірал Менц, О'Конор, Мек Дауел (від Американської федерації праці — АФЛ), конгресмен Файн, проф. Кендал, амбасадор Горнбек і інші. Зацікавлення конференцією виявили дипломатичні представництва чужих держав, зокрема британська амбасада. Численно були заступлені кореспонденти американської преси; всі газети Вашингтону вмістили про конференцію звіти.

Доповіді

Першим доповідачем був д-р Чарлс Лаврі, що говорив про «Моральну основу визволення». Другим — Артур Мек Дауел, який змалював наставлення до проблеми визволення американського робітництва. З часу повстання берлінських робітників у червні ц. р. зацікавлення проблемою визволення серед аме-

риканського організованого робітництва помітно зросло. Третім доповідачем був конгресмен Файн з Огайо, що у своєму рефераті «Чотири сили свободи» підкреслює, що російському комунізмові треба протиставити вищі ідеї і більшу рішучість та активність, при чому треба спертись на таких факторах, як релігія, шляхетний націоналізм, вільна праця та приватне підприємство.

«Шляхетний націоналізм (enlightened nationalism) — це сила, що діє вже сотні років» — сказав Файн. Цей націоналізм помилково змішують з агресивним націоналізмом фашистського типу. В советській імперії діють два роди націоналізму: агресивний російський націоналізм або, як його називають, советський патріотизм і шляхетний націоналізм, репрезентований неросійськими націями, які прагнуть визволитися з советської тюрми народів. Цей націоналізм діє в Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині, Естонії, Латвії, Литві, Білорусії, Україні, Грузії, Вірменії і серед інших неросійських народів. Цей націоналізм може стати ахілловою п'ятою імперії і його треба підтримувати, бо це лежить у сфері американських традицій.

Кароль Розмарек у своїй концепції визволення згадав, м. ін., Литву й Україну, однак свого становища до цих двох народів виразніше не уточнив.

Дискусійні групи

В чотирьох дискусійних групах обговорено основні тези чотирьох доповідей. Перша група під керівництвом д-р Еткінсона продискутувала концепцію визволення в зовнішній політиці США. Тут дійшло до палкої дебати між Лайонсом та сзутом о. Урусовим, з одного, і проф. Чубатим та адв. Яремою, з другого боку. Обидва українці дали солідно обґрунтовану критику російської імперіалістичної концепції.

Вся увага конференції була звернена на другу групу, якою керував адм. Менц. Тема дискусії була «Сили свободи в боротьбі за визволення». Російські імперіялісти сконцентрували тут свої сили і заатакували проф. Добрянського і румуна ред. Сарказану. Приводом до палких виступів росіян послужила доповідь Добрянського про ситуацію в СССР і проблему націоналізму. Націоналізм поневоленних народів — говорив доповідач — це явище природне та позитивне, поневолені народи, що борються за свободу, — це союзники Заходу. І хоч ця доповідь була дуже оглядна в доборі окреслень (доводач ні разу не вжив вислову російський імперіялізм), все ж російські неділимці непереможливо атакували доповідача. Майор Боголепов, який двадцять років був на дипломатичній службі СССР, своєю зухвалістю і образливим тоном щодо адм. Менца і проф. Добрянського заарештував російсько-советську «дипломатичну» школу. Гостру відсіч дали йому український студент Джорджтавнського університету Головецький і представники тюрків, татар та чехів. Боголепов, Петров та інші імперіялісти внесли в поважну дискусію момент невідповідної поведінки і агітаційної полеміки.

Дві інші групи продискутували питання визволення та війни.

Під час бенкету, яким проводив Едвард О'Конор, основну промову виголосив Роберт Ганзен, президент американської організації «Орли» (Eagles). Мотом його промови було гасло, відоме нам, українцям, від Шевченка «без холо-

па і без пана», тобто в американському формулюванні «no man to be a master, and no man to be a slave».

Про свої враження з Москви цікаво оповідав кол. католицький священник американської колонії в Москві о. Бравн.

Наприкінці був продемонстрований монтаж фільмів *Вінниця-Катинь-Корея*. Всі три фільми вимовно засвідчили жорстокості російського большевизму. Україна перша, за нею Польща, а тепер уже й Америка безпосередньо відчули пазурі Москви. Фільм справив на всіх присутніх велике враження.

Другий день нарад

Конференції знову приніс на порядок дня проблему основної концепції визволення. На трибуну вийшов пан Лайонс і старався накинати конференції свою концепцію: визволення від комунізму і... крапка. Він, як і всі російські імперіялісти, хоче переконати світ, що негативної програми вистачає. Але він не хоче сказати, за що має йти визвольна боротьба, бо він має потемну думку про нсве поневолення народів у новій російській імперії. Національні прагнення поневоленних народів — це для нього другорядна справа. Для нього взагалі немає російського, ба навіть советського (так!) імперіялізму, для нього існує тільки комунізм.

Проф. Добрянський в блискучій своєю формою та аргументацією промові до кінця розгромив Лайонса. Народи воюють не тільки проти чогось, але передусім за щось — говорив Добрянський. Російський імперіялізм — це історичний феномен і тому бездискусійний. «Ми не проти російського народу, як це твердить містер Лайонс; ми проти російського імперіялізму, що його так ясно окреслив російський філософ Бердяєв. Російський народ ніколи в історії не мав нагоди демократично виявитися, тому, віримо, його постава не може бути ідентична з імперіялістами. Концепція визволення мислиться, за проф. Дж. Бернгамом, у трьох етапах: визволення — незалежність — федерація. Лише самостійні суверенні народи можуть рішити про дальші великопротирні концепції».

Свою промову проф. Добрянський закінчив цитатою з писань російського демократа Федотова, де останній обвинувачує за всі лиха і за імперіялізм російську інтелігенцію.

Дискусія тягнулась до вечора: тут і там виступали ще російські єдинодумці, але відразу ж діставали відсіч від представників неросійських народів, які підкреслювали, що визволення має йти в універсальному сенсі, визволення має позитивні і негативні завдання, — за щось і проти чогось, — народи і люди хочуть свободи і незалежності.

Двоїм українцям і росіян

Як зазначили деякі вашінгтонські газети, конференція в справі визволення стояла під знаком двоюмо між українцями і росіянами. На широкому міжнародному форумі зустрілися два світи: світ реакції, імперіялізму та поневолення, який свою концепцію прикриває боротьбою з комунізмом, і світ поступу, незалежності і свободи, який свою концепцію ставить в універсальній площині з усіма «за» і «проти».

Порівнюючи цю конференцію з конференцією 1952 року, важливо занотувати:

Тоді росіяни були всевальними панамі. Болдирев виступив був із програмним рефератом; він вихваляв «геройські

діла» НТС-у, приписував цій організації вбивство Кірова і широко розгорнену революційну дію в усім СССР. Впорядники під проводом дочки Болдирева мали цілковиту контролю над ресстрацією учасників, над представниками преси тощо. Українцям в той час важко було добитись голосу.

Тепер ситуація була змінена. Болдирева примушено залишити США (кажуть, що у зв'язку з шпигунською аферою Г. Мюллера-Хорунджина), контролю над ресстрацією і залогом нарад лежала в руках американців.

Видно було нервозність і оборонний розпач російських імперіялістів. Лайонс відстояв усі два дні в кутку залі і провадив нервозні наради з своїми НТС-івськими побратимами. Можна було навіть бачити, що плямування українських організацій «фашизмом» (в останньому числі тижневика «Нью Лідер» Далін виступив із таким «обвинуваченням» проти УПА!) — це тільки маневр і тактичний фюерверк російських імперіялістів. Але Ю. Лайонс, сврей і ліберал, що громив українські організації, веде одну лінію з горезвісним НТС-ом, фашизм, тоталітаризм і антисемітизм якого державний департамент викрив у спеціальній брошурі, то як це можна пояснити? Над цим треба задуматися — і не тільки українцям!

Російські імперіялісти розпачливо старалися втримати свої, тридцять п'ять років розбудовані позиції. Вони змобілізували весь «свій» Вашингтон. Але поза зухвалою тактикою Боголепова і нападками якось «Федераліста» ім нічого досягти не вдалося. Поневолені неросійські народи виявили вже не абияку силу.

Російські «солідаристи» цим разом розгорнули «конспірацію». Вони не ресструвалися членами конференції, а «інфільтрували» залю нарад «конспіративно». Ніхто з них публічно не виступав, тільки поширювали літературу НТС-у.

Українські організації та діячі мусять сказати собі, чи взагалі буде для них можливо брати в майбутньому участь у конференціях разом з представниками НТС-у. Бо ж не доцільно сидіти за одним столом нарад із партнерами, що проповідують реакцію, імперіялізм, поневолення і взагалі заперечують будь-яку ідею визволення.

Неясність резолюції

Учасники нарад у своїй резолюції не поставили крапки над «і». Вони обмежились тільки до дуже загальних стверджень. Не уточнено ясно позицій щодо СССР, російського імперіялізму і поневоленних Московію народів. Не сказано про що власне йде мова.

В основу резолюції поставлено американську Декларацію незалежності. Політика визволення має бути базована в моральному дусі і на політичних принципах цієї декларації. (Пункт перший).

«Концепція визволення включає в себе самовизначення і свободу для кожної нації на землі без винятку, як це визначено в Атлантийській хартії, і без огляду на існуючі держави». (Пункт дев'ятий).

Третій пункт резолюції говорить про окупацію балтійських держав, якою займається комітет під керівництвом конгресмена Керстена, і закликає цей комітет поширити свою діяльність, розглянувши нелегальну окупацію комуністами інших країн. Четвертий пункт закликає уряд США допомогти поневоленним народам в їх визвольній морально і матеріально. Дев'ятий пункт вимагає від уряду США ратифікувати конвенцію про народодовіство, а одинадцятим — визнати право депортованим народам і національним групам на поворот домів і на повну реабілітацію. Чотирнадцятий пункт заявляється проти договору в Ялті.

Після конференції створено комітет під головуванням О. К. Армстронга. Секретарем цього комітету став С. Скубік, членами — представники тих організацій, що брали участь у конференції.

Прогнози щодо дальшої дії цього комітету не ставимо. Його майбутня діяльність покаже, чи урядові кола поважніше зацікавляться політикою визволення. Конференція не мала офіційного благословенства уряду, хоч офіційні кола були заздалегідь про неї інформовані.

О. А. М.

Купуйте нову книжку з дій УПА

що появилася у видавництві „ДО ЗБРОЇ“

СПОМИНИ ЧОТОВОГО ОСТРОВЕРХА

Хроніка Тактичних відтинків УПА „Лемко“ і „Маківка“ 1944—1948

Замовляйте у видавництві „Сучасна Україна“

Ціна: в Австралії — 10 шил., в Англії — 8 шил., в Аргентині 12 пеаві, в Бельгії — 48 фр., в Бразилії — 25 кр., в Венесуелі — 3.15 бол., в США і Канаді — 1.50 дол., в Німеччині — 4 н. м., у Франції, Тунісі — 340 фр., в Швейцарії — 4 фр., у Швеції — 4,80 кор
Кольпотерам даємо 20 % опушту

Замовлення виконуємо за попереднім надісланням готівки. Гроші просимо висилати: за кордоном — на адресу представників, в Німеччині — на адресу видавництва.

Дальша розбудова совєтської метрополії

Ми вже подавали в «Сучасній Україні» багато інформації про намагання совєтського уряду збільшити продукцію харчів і товарів широкого вжитку. Тепер хочемо спинитись над розміщенням нових підприємств цих ділянок продукції на просторі СРСР, щоб кинути світло, чи змінилася тут совєтська економічна політика.

Згідно з пляном, мають бути побудовані такі нові заводи харчової промисловості: 720 заводів для вироблення масла, сиру і перероблення молока, 144 — для перероблення м'яса, 24 великі олійно-товщеві комбінати, 25 цукроварень, 19 — кондиторських виробів, 25 рибно-консервних комбінатів, 50 — для перероблення фруктів і горюдини, 16 фабрик молочних консервів, 372 хлібні заводи, 25 млинів-комбінатів, 34 винарні і 136 броварень і фабрик безалкогольних напиктів. Звичайно, крім великих комбінатів є тут і дрібніші підприємства. Крім побудови нових підприємств, мають бути поширені чи реконструйовані старі, в виробництві має бути широко застосована тасьмова (конвасрна) і автоматична метода.

Як виходить із совєтських даних, нові підприємства, в першу чергу великі, будуть побудовані в промислових центрах, де є споживач, — але є виразна тенденція будувати все, що можна, в першу чергу на корінних російських землях, що пересунулися, в зв'язку з упримисловленням Уралу і Кузбасу та просторів між ними, аж до Байкальського озера. Крім України, цукроварні будуються в Васарабії, Білорусі і в південносхідній частині Росії (Брянська, Воронізька і Курська області), тобто на нових просторах поширення культури цукрового буряка. Розбудова текстильної промисловості цим разом виходить дещо і поза межі властивої Росії.

Большевики дещо відступили від старих імперських традицій: не розбудувати промисловості в колоніях, крім видобувної. В метрополії — Росії — большевики всебічно розбудували всі ділянки промисловості, навіть такі, як сталеварна промисловість (Москва, Сталинград), хоч це було наперекір рентовності. На неросійських теренах вони пішли на розбудову важкого машинобудування, хоч прецизійні частини вироблялися в центральній Росії, і тих ділянок промисловості, що не вимагали прецизійної праці. Провідною думкою було дати республікам менше кваліфікованих робітників і не допустити, щоб якась республіка мала всі ділянки промисловості, навіть якби вона, як Україна, мала до того всі природні умови. Тим робом створювано тісну залежність республік від Росії.

Чи й далі цих засад тримаються спадкоєдпці Сталіна, Маленков і соратники? На це питання відповідає залучена карта розміщення запропонованих згідно з пляном до кінця 1956 р. нових підприємств для перероблення харчів і для виробництва товарів широкого вжитку. Карта зроблена на підставі двох мап в московській «Літературній газеті» від 31 жовтня і 17 листопада 1953 р. (Зіставлення С. Данилюка).

Як подають вияснювальні статті при цих мапах, на карту нанесено лише важливіші підприємства, бо подання всіх нових і перебудованих підприємств вимагало б нанести на карту 2500 знаків щодо харчової промисловості і 1200 — щодо продукції товарів широкого вжитку. Далі — коло таких міст, як Челябінськ, Москва і інші, треба було б подати знаки про всі будовані там фабрики (в Челябінську, наприклад, будуть побудовані броварня, цукроварня, птицева і тютюнева фабрика, а щодо Москви то не подано взагалі, які фабрики там будують). На це, мовляв, не дозволяє розмір карти.

Але вистачить кинути оком на карту, щоб побачити, що найбільша маса підприємств, головне не харчової промисловості (що більше прив'язана до сировини), а виробничої, буде побудована якраз у центральній Росії. Тут ще треба мати на увазі, що підприємства, які виробляли тканини, шпідру, трикотажі і кухонне начиння, концентрувалися майже виключно там.

Тютюнові фабрики будуть побудовані в Куйбишеві, Челябінську, Хабаровську, Канську, Иркутську, Красноярську (всюди на доставній сировині) — і тільки одна в Черкасах, в Україні — на місцевій сировині. Те саме з м'ясокомбінатами; виняток зроблено лиш для Центральної Азії, звідки ніяк не виплачується доставляти живу худобу на переробку аж у Сибір. І так можна говорити про інші ділянки, хоч ми, ще не маємо ширших даних про розміщення

фабрик для продукції холодильниць (біля 400 заводів), кухонного посуду, тощо. Виняток становить текстильна промисловість, яку врешті починають розбудовувати і поза межами РСФСР, і то мало що не в усіх інших республіках, але тільки для переробки місцевої сировини і не в такій кількості, як у Росії; напр., в УССР будують лише одну фабрику повняних матерій — у Чернігові.

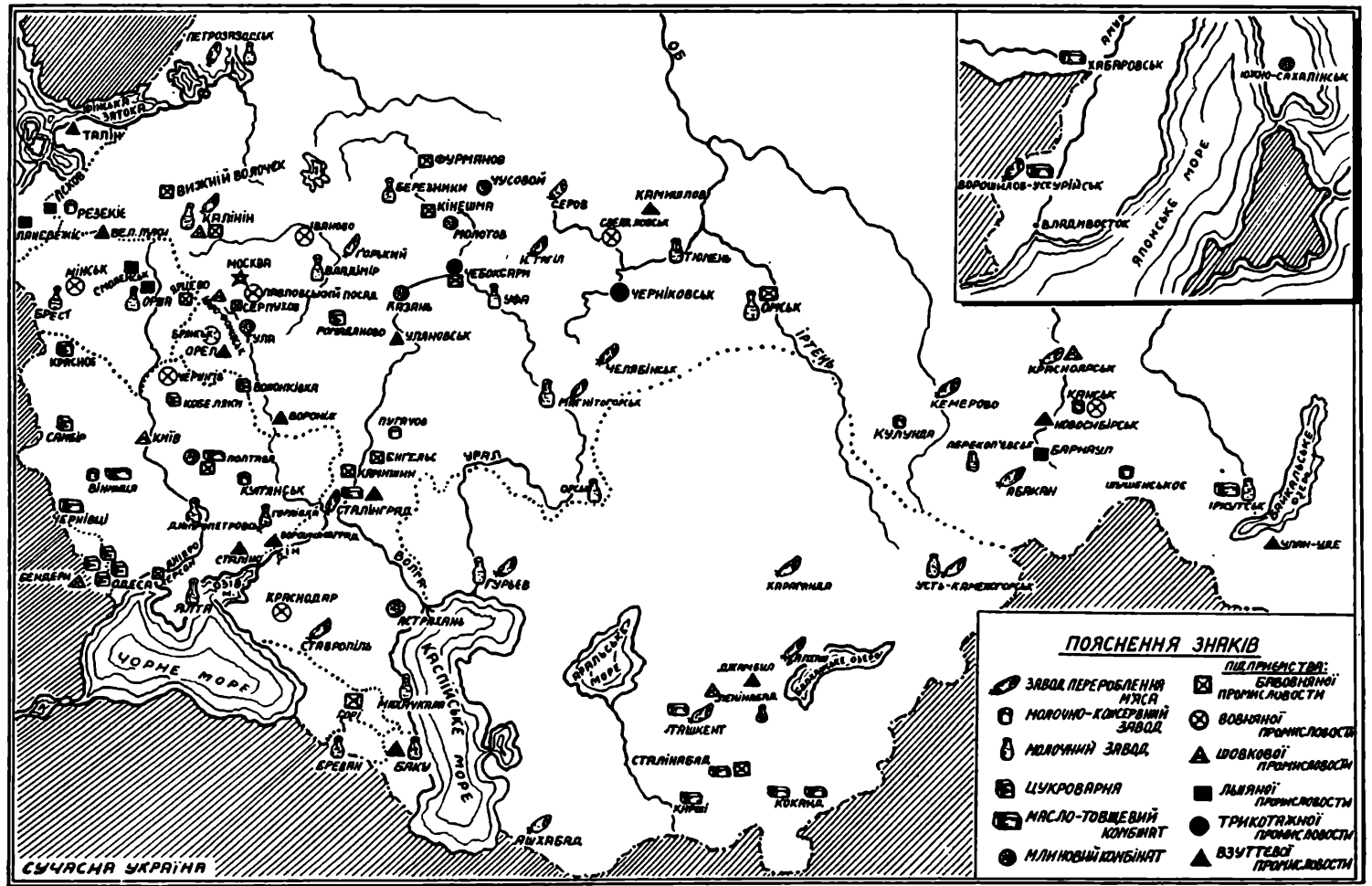
Якщо йдеться про Україну, то тут будуть побудовані нові текстильні заводи в Києві (Дарниця), Чернігові, Херсоні, Полтаві, що продукуватимуть кілька десятків мільйонів метрів матеріалу. Це, звичайно, поважний крок вперед у цій ділянці промисловості, бо досі її в нас зовсім не було. Але вона не буде в стані задовольняти потреб українського споживача, а продукція льняного полотна і далі дрібна, хоч би в порівнянні з українською продукцією сировини. Те саме стосується шкіряної, тютюно-

вої, товщеві (з рослин), навіть млинярської, м'ясної і молочної промисловості, хоч тут Україна є дуже важливим продуцентом сировини. Не говоримо вже про продукцію холодильниць, пилосмоків, консервів тощо. Для повноти треба додати, що заводи для виробництва улаштувань і верстатів для розглядаємих нами ділянок промисловості розбудовані і далі розбудовуються якраз у Росії і приходять в Україну як «братня допомога від старшого брата» за добру заплату і мають на меті далі затягати вузли залежності.

Якщо йдеться про економічну доцільність розміщення нових підприємств, то треба сказати, що багато з тих підприємств доцільніше було б будувати поза Росією. В самій Росії совєтські пляновики брали під увагу такі фактори: потреби збуту, комунікаційні і енергетичні догоди, сировинну базу і вільні робочі руки. Побудова підприємств у промислових центрах Росії мотивується

тим, що там є багато жінок робітників, які мусять працювати через низьку заробітну платню чоловіків; це дає їм легку працю. В Україні нові підприємства будуватимуть головне в обласних центрах, а в індустріальних центрах легка промисловість розбудовується слабо.

Плян розміщення нових фабрик на території СРСР вказує, що нові володарі Кремля йдуть старим сталінським шляхом. Як і давніше, дані про розміщення нових підприємств публікуються неповністю. Широко рекламується будівництво нових підприємств у неросійських республіках, натомість замовчують широке будівництво в РСФСР. Так, напр., «Літературна газета» від 31 жовтня не згадує навіть, скільки саме підприємств будуються в Москві чи інших центрах (де їх має постати більше), а натомість широко пише про найбільший в Україні винницький комбінат соняшникової олії і т. д.

КИЇВ СЬОГОДНІ

В київських газетах, присвячених 36-им роковинам «жовтневої революції», подано деякі дані про відбудову Києва за післявоєнні роки.

Київни вже звикли до будівельного пейзажу, — пише в «Радянській Україні» від 6 листопада головний архітект Києва А. Добровольський. — В усіх кінцях міста височать, немов велетенські семафори, баштові крани, в мереживі ринтовань зводяться стіни нових і нових будинків. Київни згадують як виглядало місто зразу після війни. Страшні руїни Хрещатика, чорні отвори вікон, понівечені корпуси заводів і фабрик, житлових, культурно-освітніх і громадських будинків. Минуло десять років. Загосні рани війни. Всі підприємства працюють, функціонують культурні і побутові заклади. Житловий фонд сучасного Києва перевищив довоєнний.

В місті з'явилося багато такого, чого не було до війни. Працює велика кількість нових підприємств. Це — мотоциклевий завод, два шовкові комбінати, завод керамічних блоків, комбінат будівельних матеріалів, фабрика кольорового друку та інші. Уже після війни київни дістали телевізійний центр, на мальовничих схилах Дніпра створено великий парк культури й відпочинку. В центрі міста споруджено великий кінотеатр «Київ». 70 тисяч мешкань Києва мають дашавський газ. Багато вулиць Києва заасфальтовано, з'явились нові троллейбусні лінії.

Але найголовніше — житлове будівництво. Темпи його з кожним днем зростають. В 1950—1952 роках вони зросли в 16 разів порівняно з 1944—1946 роками.

Одним з центральних завдань забудови Києва була реконструкція Хрещатика. Сучасне масове житлове будів-

ництво характеризується тим, що воно здійснюється як концентроване будівництво цілими комплексами, кварталами, вулицями в їх єдиному ансамблі.

До десятиріччя визволення столиці України (від німців — прим. ред.) на головній її магістралі виросла група світлих багатоповерхових будинків. Великі споруди височать на прилеглій до Хрещатика вулицях — Свердловська, Маркса, на площі ім. Калініна. На Хрещатику споруджують адміністративні будівлі, в тому числі великий десятиповерховий будинок столичної міської ради. В центрі міста споруджують приміщення консерваторії з великою концертною залю, Палац культури промислової кооперації та ін. Поряд з забудовою центральної частини міста, на околицях — на Вагріновій горі, на Сирці, в Дарниці — створено впорядковані селища.

Дальше будівництво в Києві провадитиметься на основі найновішого досвіду Москви — великими концентрованими масивами. Переважна більшість нових будинків матиме шість-вісім поверхів. Найближчим часом велике будівництво розгорнеться на важливих магістралях столиці — на Червоноармійській вулиці і Брест-Литовському шосе.

В районі Голосіївського лісу створюють Всеукраїнську сільсько-господарську виставку. Тут провадять роботи для впорядкування місцевості в районі виставки, розгорнуто велике будівництво комплексів архітектурних споруд для показу передового досвіду сільського господарства України. Великі будівельні роботи провадитимуть у районі Печерського-Звиринця. В районі Печерської залізничної станції буде створено великий майдан. На ньому розмістяться кінотеатр, бібліотека та інші культурно-освітні заклади. Печер-

сько-Звиринецький район перетинає автомагістралю, яку буде забудовано великими багатоповерховими будинками.

Вже проведено чимало робіт для реконструкції Брест-Литовського шосе, що є в'їздом до міста з західного напрямку. Пройжджу частину вулиці значно розширено і заасфальтовано. Створення троллейбусного руху поліпшило зв'язок центру міста з промисловими підприємствами, інститутами і парками, розташованими в Жовтневому районі. Одночасно ведуть інтенсивне будівництво на хуторі «Нивки», Караваєвих дачах, в Пуці-Водиці. В цьому районі недавно споруджено першу чергу дитячої залізниці. На майдані «Перемоги» (на місці колишнього Галицького базару) розмістяться громадські будови, культурно-освітні заклади.

Значне будівництво провадиться в районі Подолу — Куренівки. За останні роки реконструйовано, розширено, заасфальтовано Вишгородську вулицю і частину вулиці ім. Фрунзе. Збудовано новий шляхопровід, провадять будівництво Ново-Забарського шляхопроводу, прокладають транспортну магістралю по Ново-Константинівській вулиці. Реконструйовано поштовий майдан. Найближчими роками буде завершено будівництво гранітної набережної, яку заплановано продовжити до Спаської вулиці. На місці тимчасових причальних споруд на Поштовому майдані буде збудовано новий пасажирський річковий вокзал.

Для поліпшення транспортних зв'язків у місті найближчим часом розпочнуть працю для впорядкування і будівництва шляхів у Києві. Буде створено кільцеву магістралю, яка в значній мірі сприятиме розвантаженню міського транспорту і сполучить нижню частину міста. Поділ, з центральними частинами столиці. Кільцева магістралю проходить

(Далі на 5. стор.)

РОЗСТРІЛ БЕРІЇ

Суд над Берією і його прихильниками не вніс ніяких нових фактів у з'ясування всієї цієї історії. Проте сам характер суду і його вирок дуже красномовні, з одного боку, і, з другого боку, весь теперішній провід КПСС навіть не уявляє, які наслідки випливають з того процесу. Саме на цих моментах ми й хочемо спитатись.

Серед усієї цієї половини, якою набило було обвинувачення Берії, найістотнішим моментом є його спроба ніби протиставити апарат МВД, а, значить, і себе особисто, партії, чи, скажемо точніше, партійному апарату. Треба думати, що це є правда, але як вона виглядала в дійсності, в цьому треба розібратись.

Після смерті Сталіна, його спадкоємці ударом по рюмунініні намагались ліквідувати тільки одну сторону діяльності советської таємної поліції — її безконтрольність і всесія, її фактичне панування і над партійним апаратом, хоч уся та система була через секретаріат Сталіна підпорядкована йому особисто, отже ніби й партії. Але саму систему таємної поліції соратники не тільки не послабили, а, навпаки, — ще більше піднесли її авторитет, сконцентрувавши два її міністерства в одному і призначивши міністром фігуру не поліційну, а політичну — члена президії ЦК КПСС, другу людину в СССР — Берію.

Тут саме й були закладені передумови для особистої трагедії Берії, бо напевне всяка інша людина на його місці потрапила б в таке, як і він, становище. Справа в тому, що після смерті Сталіна зник його секретаріат, а, значить, і підконтрольність апарату МВД партійному апарату. Формально ЦК й далі призначав провідних енкаведистів, але тільки «по представленню» МВД. Система «по представленню» (на рекомендації) існує взагалі в усіх советських апаратах. Не тільки в армії ні одного генерала ЦК не може оформити без «представлення» міністерства оборони, але і в такому невинному апараті, як міністерство культури чи освіти, керівні люди призначаються партією тільки «по представленню» міністерства. Різниця лише в тому, що всюди, крім МВД, призначення мусить супроводжувати незриме опінія МВД, тоді як для призначення енкаведистів само «представлення» є вже й опінія. Даючи «відвод» або рекомендацію якомусь кандидату, МВД не було зобов'язане аргументувати перед ЦК, чому саме дану кандидатуру відведено, це залишалось «оперативною таємницею», в яку не смів залазити жоден партійний апаратник, крім... Сталіна і деяких людей з його секретаріату, проти яких МВД не могло нічого мати проти. Бо вони самі були енкаведистами і навіть рахувалися в штаті МВД, тільки були прикріплені до Сталінового секретаріату.

Звідси бачимо, що навіть для Сталіна не легко було контролювати апарат МВД. В дійсності так і було, що за Сталіна на всі ділянки життя висувались чекісти. Нам відомо ім'я бездарного провінційного маляра, який доріс до московських масштабів тільки тому, що був сексотом (хоч перед тим — денкінським офіцером). Відомий талановитий український композитор залишився живим тільки через свої зв'язки з ГПУ. І це серед «вільних» фахів. Що ж говорити про апаратників?!

Коли Берія очолив об'єднаний апарат МВД, він певне відразу відчув, яка страшна сила зосереджена в його руках. Вдосконала ще за Сталіна сексотська система продовжувала діяти. Вона доносила Берії про поведінку кожної видатної людини, не виключаючи й Маленкова. Різниця тільки та, що за Сталіна всі ці матеріали йшли до рук Сталіна, а тепер — тільки до рук Берії. Звичайно, це не значить, що Маленков або інші «со-

ратники» могли боятись Берії; проте ті, що стояли трохи нижче, такі могли боятись різних провокацій МВД. Але головне не те. Залишаючись безконтрольним, Берія дістав можливість вести свою незалежну політику. Як він був навіть людиною лагідною й покірливою і якби навіть хотів, він все одно не міг би втиснути апарат МВД під контроль ЦК партії, бо не існувало техніки такого підпорядкування. Для цього треба було хіба зробити Берію другорядним чиновником, яким після нього став Круглов. Та й тепер від таємної поліції відібрано тільки можливість вести свою політику, сексотська ж система продовжує залишатися безконтрольною, діє далі «на віру».

Але Берія, видно, не був людиною покірною й лагідною. Тому він, мабуть, не переживав вагань перед питанням: що робити з владою, яку йому вклали в руки історичні події. Чим він тут керувався — чи політичними переконаннями, чи особистими мотивами, — про це колись скажуть історики. Можливо, що зразком для нього був Сталін, який так блискуче використав владу, яка випадковим збігом обставин опинилась була в його руках. Берія знав, що його влада менша за Сталінову, навіть коли той починав, але все ж це була велика влада. Намагання Берії вести свою окрему політику свідчить побічно про страшну демократизацію, яка тепер настала в панівній клітці КПСС.

Як була та окрема політика Берії, про це вже писалось багато. Це був курс на лібералізацію, впровадження законності і обмеження для великодержавного російського націоналізму і відродження національних сил в неросійських республіках. Не можна сказати, що все це було політикою тільки Берії. Але він на цю політику ставив ставку і давав їй розгін своїм могутнім апаратом МВД. Рух, підтриманий МВД, міг бути непереможним. Але його перемогли... історичні події.

Якщо б навіть Берія був винен найменше, соратники все одно не мали б більш підходящої фігури для розплати за свої невдачі. Не можна було вдарити одвертим ударом по лібералізації. Цей удар треба було робити ніби в інтересах лібералізації. І його фактично так і зроблено. Ударено по невинній всім системі

політичної поліції. Її позбавлено всемогутності і, головне, політичної незалежності. Круглов порівняно з Берією — ніщо. Він не фігурує ніде, ні в президіях, ні на трибунах. Це чиновник. Сьогодні лібералізацію загальмовано.

Разом з Берією суджено його співробітників: Меркулова, Деканозова, Куболова, Голлідзе, Мешіка та Влодзімирського. Судив спеціальний суд під головуванням маршала Консва і з участю таких видатних діячів, як голова советських профспілок Шверник, секретар Московського комітету КПСС Михайлов та інші. Всіх засуджено до розстрілу. Всі обвинувачені... признали себе винними. Процес цей — окрема тема, і ми на ній, може, ще сплинемо. Тепер найголовніше — оцінити цю подію політично.

Склад суду, вирок і негайне виконання його свідчать про те, наскільки за кремлівськими стінами неспокійно. Цим вироком соратники Сталіна ніби заявили: всякого, хто ще раз спробує мати свою окрему від «колективного партійного керівництва» політику, чекає така сама негайна розправа. Отже, попередження і для найбільш тепер небезпечних сентуальних ворохобників — військових преторіанців, усіх отих Жукових, Василевських тощо. Щоб зв'язати їх якимсь обов'язком, головою суду зроблено маршала Консва. Мовляв, ви, військовики, самі судили за вилам з лав колективного керівництва, не смійте робити того самого! Але це наїве закликання. Якщо ситуація заставить Жукова чи когось іншого виступити проти колективного керівництва, ніякі закликання не допоможуть.

А для таких виступів самі соратники підготували цим процесом добрий ґрунт. Раптове переведення Берії з ранги другої людини в рангу злочинця потрясло авторитет усієї післясталінської системи. Чим кращій Маленков за Берію? — законно запитас кожен громадянин СССР. Таким чином психологічний ґрунт для усунення Маленкова й маленковщини готовий. Потрібна тільки політична кон'юнктура. Вона наступить негайно, якщо зірвуться плани соратників «у дватри роки створити наддостаток продуктів і товарів», якщо вони не зуміють опанувати ситуацію в СССР.

Ів. М-ко

Президентська авантюра

Перелицьовуючи вислів монархічного режиму відповідно до французьких республіканських стосунків, можна сказати, що президент французької республіки панує, але не володіє. Клемансо іронічно говорив, що с дві непотрібні речі на світі: «сліпа кишка і президент французької республіки».

Очі всього світу звернені були останнього часу на королівський замок у Версалі, де згідно з традицією вибирають шефа французької держави. Мабуть, саме особа останнього президента Венсана Оріоля, його політична зручність і шармантність його поведінки сконцентрували були біля його особи політичне життя Франції, а ті вічні кризи французьких урядів, мабуть, ще більше підвищили престиж посту президента республіки. Президент Франції, вибраний на сім років, саме цією довготривалістю функції свого урядування затримав тяглість державних справ. Зрештою французи не затратили ще вміня налати блиску навіть такої події, як вибори президента республіки, яка для державного життя, дарма що президент є перша особа в ієрархії державних становищ, має тільки другорядне значення.

Четверта французька республіка, по експерименті Петена, не бажала мати «сильного» президента. Він навіть не має права призначати прем'єрів, він тільки пропонує парламентові кандидата на цей пост. Все таки Оріолеві вдалося, не вважаючи на французьку конституцію, надати становищу президента Франції своєрідного блиску.

Але не тільки четверта, а також і третя республіка не бажала, щоб в руках шефа держави була сконцентрована влада. 30 січня 1879 року послали і сенатори, зібрані у Версалі, на основі конституції з 1875 року, вперше вибрали президента республіки. На основі тієї самої конституції вибрано було разом 11 президентів; останнім з них був Лебрен, вибраний двічі — в 1932 і 1939 році.

На основі французької конституції з 1946 року був вибраний Венсан Оріоль, що був п'ятнадцятим з черги шефом держави.

Тьєр, вибраний національним зібранням 17 лютого 1871 року, мав спершу титул тільки «шефа виконавчої влади», і щойно закон з 31 серпня 1871 року надав йому титул президента. Маршал Мак Магон був його наслідником і теж затримав титул президента. Його урядування тривало від 1873 до 1879 р.

Жюль Грєві був вперше вибраний пре-

зидентом республіки на сім років. Вдруге вибрали його 28 грудня 1885 року. Далі йшли за чергою такі президенти: Саді Карно, Казімір Пер'є, Фелікс Фор, Еміль Любе, Арман Фальєр, Ремон Пуанкаре, Поль Дешанель, Александр Мілеран, Гастон Думерг, Поль Думер, Альбер Лебрен і вкінці Оріоль.

Тільки сім президентів закінчили свій септенат успішно, а саме: Грєві (перший септенат), Любе, Фальєр, Пуанкаре, Думерг, Лебрен (перший септенат) і Оріоль. Чотири президенти димісіювали під час свого урядування, а саме: Грєві за другого септенату з приводу скандалу, в якій був залучаний його зять; Казімір Пер'є, який, як кажуть «не міг витримати в тій золотій клітці, що звється елізейська палата»; Дешанель — з приводу поганого здоров'я; Мілеран, повалений лівим картелем в 1924 р. і Лебрен за другого септенату, скинений Петеном по французькій прогрі під час другої світової війни. Двох президентів убито: Саді Карно і Поля Думера. Один президент помер за свого септенату: Фелікс Фор.

Все французьке товариство політичне життя зосереджується під час вибору президента в Версальським замку, а краще сказати — в розкішній палаті Тріанон, де відбувається традиційний обід, і по люксовських ресторанах колишньої королівської столиці. Пресові репортери мають нагоду описувати туалети жінок міністрів та визначних французьких політиків, бо дами вбрані в найкращих кравецьких майстернях жіночої моди. Вони, ці жінки міністрів і політиків, мимохіть виконують тоді ролю манекинь. Французька преса теж подас точні деталі про всякого роду страви і смаколики, які подають французьким політикам під час бенкету. Довкола замка відбуває службу в парадних уніформах національна гвардія. Барвисті мундири і білі рукавички вояків та офіцерів теж належать до традиції президентських виборів. До доброго тону належить, щоб до Версалю з'їхалися також театральні і фільмові артисти і артистки, люди, що беруть участь у французькому спорті і т. д. Очевидно, у Версалі є присутнім весь дипломатичний корпус. Під тим оглядом вибори шістнадцятого з черги шефа держави перейшли з повним успіхом. Елегантний французький світ дав себе сфотографувати.

Зате не абияка авантюра скоїлась коло самих виборів. Навіть більше — вибори перетворились в явний політичний скандал, і весь світ регочеться в версаль-

ських подій. Передусім показалося, що міг щодо значення посту президента Франції є звичайним блефом. Годі уявити собі більше неважких виборів голови держави. Розсварені партії не є в силі виставити ні одного кандидата, який зумів би зібрати абсолютну більшість голосів. Провалився і теперішній прем'єр Франції Лянієль, хоча він отримав у різних голосуваннях понад 400 голосів; провалився також і міністер закордонних справ Відо. Вже сам факт, що міністер кандидує проти свого прем'єра, є небувалим. Такого, мабуть, ніколи не сталося за третьої республіки. Теж невідомим є в історії Франції, щоб президента республіки не вибрано вже в другим голосуванні.

Відбулося дванадцять безуспішних турів голосування, і парижани, обурені цим небувалим спектаклем, злобно, а, може, й справедливо називають ці вибори «тур де франс» (так іменуються славні французькі перегони вельосипедистів). Різниця тільки в тому, що в тих перегонах вельосипедистів беруть участь справжні спортсмени, а в цьому «турі» на президента представники партій і політичного життя. Найбільшим суперником Лянієля був соціаліст Нежелен, колишній губернатор Альжіру. Але тому, що за нього голосували комуністи, йому важко було здобути для себе міщанські голоси. Мабуть, комуністи навмисно підтримали кандидатуру соціаліста, щоб його поважити, бо кандидатура комуніста Кашена була тільки маніфестаційною.

Провідник малої демократичної групи, відомий французький політик Рене Плевен по 12-ім безуспішнім голосуванні заявив, що його група не буде брати участі в виборах, поки не будуть здійснені можливості вибору. Католицька партія, кандидатом якої був Відо, заявила, що ці вибори є «пародією на республіку».

Сам міністер закордонних справ Відо висловився перед журналістами так: «Я побоююся, що останніми днями зроблено у Версалі все можливе, щоб здійснити перевагу Німеччини на європейському континенті, про що так довго дискутував і чим був так занепокоєний французький парламент під час останньої дебати про закордонне становище. Зроблено гірше, ніж можна було чекати в найгіршому випадку».

Аж прийшов Святий Вечір. Багато послів і сенаторів отримали від своїх жінок телеграми більш-менш такого змісту: «Приїжджай до хати на Святий Вечір без огляду на те, чи буде вибраний президент, чи ні». Мабуть, ці панове більше налякалися своїх жінок, ніж можна було це передбачити.

В 13-ім голосуванні отримав абсолютну більшість голосів, побивши соціалістичного кандидата, сенатор Рене Коті. Він, як кажуть, належить до «найчистіших» парламентаристів. Має ріст один метр вісімдесят і стоїть у 71-ім році життя. Народився в Ле Гаврі, в домі французьких інтелектуалістів. 10 липня 1940 року він голосував у Віші за уповноваження для маршала Петена. Але це не пошкодило йому в його майбутній кар'єрі. 24 листопада 1947 року він отримав пост міністра відбудови при уряді Роберта Шумана і затримав цей пост і в кабінеті Андре Марі до 8 вересня 1948 року. Він брав участь як заступник Франції в нарадах про всеєвропейську організацію і є членом французького т. зв. федералістичного руху. Належить до правіці і є членом тієї самої групи, що й дотеперішній прем'єр Лянієль. Його дружина довідалася про його вибір з телефону, коли пекла на свята торти. На перших фотознітках, що прийшли з Папижв, бачимо високого і щуплого нового президента Франції в товаристві отрядної пані президентової.

Ю. С.

У МАЛІЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ БІБЛІОТЕЦІ
в-ва «Сучасна Україна»
появилися

ч. 1
Юрія Шереха
«ПРОЩАННЯ З УЧОРА»
(«Коли ж приїде справжній день?»)
ч. 2
Леонида Полтави
«У ВИШНЕВІЙ КРАЇНІ»
(Збірка новель)
ч. 3
Діми
«РОСЯНІ ЗОРІ»
(Збірка поезій)

Замовляти:
Verlag „Súčasná Ukrajina“
(13 b) München 2, Karlsplatz 8/III
Germany — US — Zone

В «Малій літературній бібліотеці»
в-ва «Сучасна Україна»
появилася збірка поезій
ФЕДОРА КОВАЛЯ
ЗЕЛЕНІ РОМБИ

КИЇВ СЬОГОДНІ

(Закінчення з 4. стор.)

ме через Поділ, перетне Брест-Литовське шосе, Повітрофлотське шосе, Червоноармійську вулицю і т. д.

Велику увагу буде приділено створенню нових парків на базі існуючих зелених масивів — Голосіївського лісу, Сирецького гаю. Буде продовжено працю для спорудження гідропарку на Трухановому острові.

Та сама «Радянська Україна» від 6 листопада друкує замітку про відкриття 5 листопада нового мосту через Дніпро. Міст з'єднує Дарницький район з центром Києва. За конструкцією новий міст є суцільнозварним. При будівництві мосту виконано понад 500 тисяч кубометрів земляних робіт, змонтовано понад 30 тисяч кубометрів бетону і залізобетону і понад 8 тисяч квадратних метрів гранітного облицювання. Міст названо іменем українського академіка Є. Патона.

ОПАП перед новим етапом чи кризою?

Остання 12 сесія ради ОПАП-у, тобто міністрів закордонних справ, оборони і фінансів 14-ох держав, яка відбулася в Парижі від 14 до 17 грудня під головуванням французького міністра Бідо, дає дуже скептичний, коли мова про реалізацію наміченого плану, річний баланс ОПАП-у.

В ієрархії політичних подій наради ОПАП-у є тільки етапом на шляху між Вермудами і Берліном, між узгодженням опозицій «великої трійки» і конференцією «великої чwórки».

Двоїм між Бідо і Даллесом за концепцію європейської політики, а передусім за позицію Франції в Європі і в атлантичській спільноті — це лише «бура в скляній воді», гра, щоб мобілізувати громадську думку і скріпити популярність. Бідо і Франція свідомі співзалежності між бажаннями і реальною політикою. В комюніке про основний спір за ЕОС (Європейську оборонну спільноту) між США і Францією немає мови. Ця проблема є зформульована таким реченням: «В рамках стало поступаючого розвитку атлантичської спільноти створення ЕОС, яка включала б до колективної оборони німецький внесок, лишається далі основним засобом скріплення оборонного потенціалу союзу.»

Після категоричного остеререження з боку Даллеса і поставлення ним перед Європою дилеми: або ратифікація ЕОС, або «болісна ревізія американської політики», чи наведене в комюніке формулювання полагоджує конфлікт, чи лише відкладає його полагодження аж після берлінської конференції? А чи може ЕОС залишено як об'єкт торгів між Сходом і Заходом?

Як відомо, у вересні 1950 р. на нараді ОПАП-у в Нью-Йорку тодішній американський міністр закордонних справ Дін Ечсон зобов'язався примістити американські збройні сили в Європі під умовою, що партнери згодяться на включення до колективної оборони також німецьких контингентів. Тоді британський міністр закордонних справ Бевін дав принципиальну згоду на формування німецьких частин. Тоді також зродився плян французького прем'єра Рене Плевена створити «європейську армію» з метою не допустити до постанови німецької національної армії. 26 жовтня 1950 р. Плевен предклав конкретний плян європейської армії, що згодом послужив за субстракт для ЕОС-у.

Коли сьогодні, на 12-ій сесії ради ОПАП-у Даллес, дивлячись на змариновані три роки, протягом яких можна було виставити або німецьку армію, або реалізувати ЕОС, ставить Франції і Європі ультиматум і закидає саботаж щодо посилення оборони, то він має на те моральне право і знаходить підтримку американської громадської думки. Постає питання:

Хто це хоче «європейської армії»?
Коли йдеться про США, то вони прямують до втягнення німецького вояка в колективну оборону Європи і до визнання німецької суверенності. Коли натискають на Францію, щоб вона ратифікувала ЕОС, то це тому, щоб зломити її тактику зволікання щодо озброєння Німеччини і визнання її суверенності, а не змусити її прийняти конкретну форму, ЕОС, як розв'язку цього питання. Москва також принципово готиться на озброєння Німеччини, бо здає собі справу, що годі вдержати 600-кілометровий стратегічний вакуум, — хоч під умовою, що німецька національна армія і вся Німеччина будуть неутралізовані. Думки німців щодо цієї проблеми поділені. Німеччині йдеться передусім про відновлення суверенності і її безпеку, а мілітарна форма співпраці між Заходом є для неї другорядним питанням.

Вже на Вермудах Франція подала новий проєкт — перетворення ЕОС-у і ЕПС-у (Європейської політичної спільноти) у свого роду регіональний союз з коаліційною армією. Франція устами Бідо висловила недовіря до ЕОС-у як понаднаціонального авторитету. Що більше, Бідо домагався зміни організаційної структури ОПАП-у в тому напрямі, щоб Франція в тім разі, якщо не матиме своєї національної армії, не втратила в «сталій групі» своєї позиції великодержави. Йдеться про те, що Франція не може знайти форми співпраці з Німеччиною, що гарантувала б рівновагу сил між ними і давала б забезпечення та гарантії ОПАП-у перед німецькою гегемонією. Забезпечення перед німецьким мілітаризмом переважна частина французького громадянства все ще вбачає у зближенні з Кремлем і в пакті безпеки між Сходом і Заходом. Але не тільки політики, а також і генерали з технічних і тактично-стратегічних причин наставлені проти ЕОС-у.

Всі ці питання рада ОПАП-у не вирішила. Загальне формулювання, яке ми

навели вище, і ставлення Бідо та французької преси вже після конференції ще більше затемнюють проблему ЕОС-у. Інтереси Західної Німеччини як потенційного «п'ятнадцятого члена» ОПАП-у заступали на конференції США.

Оцінка становища

На таємному засіданні мілітарної комісії оцінку теперішнього становища подали генеральний секретар ОПАП-у Ізмей, американський міністр оборони Чарлс Вілсон, британський міністр оборони лорд Александер, головнокомандуючий ОПАП-у ген. Грюнтер, французький міністр оборони Плевен, італійський міністр оборони Фафінні і інші, про що опісля поінформовано також пресу. Комюніке, говорючи про міжнародне політичне і воєнне становище, підкреслює узгодженість оцінки щодо мети і тактики Кремля. Комюніке акцентує, що большевицька загроза існує далі, і вона вимагає мілітарної готовності і розбудови сил ОПАП-у. Розбудова сил ОПАП-у йтиме не шляхом виставлення нових дивізій, але шляхом якісного піднесення озброєння, вишколу і модернізації.

На думку Ізмея, мілітарних сил ОПАП-у вистачає, щоб відстрашити СССР від агресії. Хоч якість озброєння наявних сил піднесено знатно, однак цього ще не вистачає, щоб перемогти, вору, коли б він наважився на генеральну офезиву. Ізмей подає, що Європа має коло 120 летунських майданів, з яких можуть стартувати бомбовози далекого радіюсу дії, далі має 60 летунських майданів у розбудові і 160 летунських майданів, які можна додатково в скорому часі урухомити на випадок війни.

Американський міністр оборони Вілсон подає, що в 1954 році наступить підвищення на 25% летунських збройних сил із рівночасним звивінанням їх новими типами, на 15% — скріплення морських збройних сил і на 5% — суходільних збройних сил. На це вказує також новий бюджет держав ОПАП-у на 1954 рік. Мілітарний бюджет держав ОПАП-у на 1953 рік був такий (в мільйонах доларів): США — 51 860, Великобританія — 4 956, Франція — 4 086, Канада — 2 149, Італія — 853, Голляндія — 417, Бельгія — 450, Туреччина — 386, Данія — 156,

Греція — 111, Норвегія 159, Португалія — 76, Люксембург — 11. Чарлс Вілсон обіцяв також подати ОПАП-ові інформації про атомове озброєння, коли наступить зміна закону Мек Магона, який забороняє США ділитись таємницями атомового озброєння з іншими партнерами ОПАП-у. В майбутньому Європа дістане не лише атомову зброю, але також іншу таємну зброю, правдоподібно — керовані на віддалі ракети.

Згідно з звітом британського міністра оборони лорда Александра ОПАП має великі досягнення у вишколі та озброєнні модерної зброєю в летунстві і фльоті, зате є недотримання щодо цього в суходільних збройних силах. Лорд Александер наполегливо домагався перевірки до теперішньої мілітарної політики, і то передусім у ділянці підготування резерв та цивільної оборони.

Британська критика

Звіти 12 сесії ОПАП-у зустрілися в Лондоні з скептичною оцінкою. Консервативна газета «Дейлі Телеграф» підкреслює, що візіонерські прогнози з минулої каденції цілком не оправдалися і показали звичайною спекуляцією. ОПАП виконав свої завдання лише в ті частині передбачень, де була мова про зменшення напруги озброєння, і не виповнив зобов'язань щодо піднесення оборонності і модернізації озброєння. Замість виставити, як було передбачено, 30 активних дивізій зформовано лише 25 і замість 30 резервних дивізій зорганізовано всього тільки 20.

Ліберальна газета «Менчестер Гвардіян» підкреслює, що в озброєнні активних летунських сил і в резервах суходільних збройних сил є ще дуже поважні і різочі браки. На думку військового коментатора цієї газети, Захід не має навіть у вирішній зброї, якою є летунство, достатньої кількості літаків, щоб зупинити налеті совєтських МІГ-ів, бо теперішні типи альянтських літаків не є модерні. Коли йдеться про суходільні резерви, то вони не лише обмежені, але також зле зорганізовані і мало вишколені. Далі він критикує французькі побажання зменшити стан суходільних дивізій з огляду на еквівалент, що його дає нова атомова зброя. Цей погляд, — говорить

він, — є фальшивий, бо дотеперішнє число дивізій являє собою мінімум, при якому вже враховано нову атомову зброю. Стан дивізій конче треба піднести, бо СССР має великі досягнення в продукції ракетної зброї. При наявній стані розвитку совєтської зброї зменшується можливість для американського стратегічного летунства досягати цілей на ворожому терені. Нове планування з боку командування ОПАП-у не взяло цієї обставини під увагу.

Газета «Таймс» відзначає, що найважливіший захід піднесення оборонності ОПАП-у, тобто включення до колективної оборони німецьких контингентів, дотепер ще невиконаний. Це гальмує все планування Заходу. Слабкість командування ОПАП-у в реалізації намічених плянів не лише підриває до нього довіру і послаблює позиції Заходу в майбутніх переговорах з Москвою, але також ставить під знак запитання всю спільну політику Заходу. Ця спільна політика після конференції ради ОПАП-у стала ще більше невідомою і проблематичною.

Французька преса критикує передусім промову Даллеса. Газета «Фігаро» пише: «Кожен зрозумів, що Даллес загрозив Європі поворотом США до «периферійної» стратегії. Це означало б, що Європу не будуть більше боронити на схід від ріки Райну і що хочуть заступити поняття територіальної охорони поняттям визволення.»

Нова американська концепція оборони, що її сформулював адмірал Радфорд, шеф генеральних штабів американських збройних сил, в доповіді, виголошеній 15 грудня у Вашингтонському клубі національної преси, кидає чітке світло на американські клопоти в Європі. Метою нового трирічного пляну оборони США є скоротити воєнний бюджет до 32 мільярдів доларів (теперішній бюджет має 42 мільярди без видатків на продукцію зброї, атомові досліді та мілітарну допомогу іншим країнам). Радфорд пояснює, що трирічний плян базуватиметься на розбудові летунства і атомової зброї, що уможливить обмежити стан суходільних армій без обмеження ударної сили збройних сил США. Він умотивовував цей плян вимогою вдержати кадрову армію, що була б можлива без обтяження американського господарства. На думку Радфорда, теперішні збройні сили США достатньо сильні, щоб напад відпо-

(Далі на 7. стор.)

„Розв'язка національного питання в СССР“

Самостійна Україна — це не «відривання» від Росії

Усамостійнення України — так само, як, до речі, усамостійнення Грузії, Азербайджану, Вірменії — це ніяка розв'язка національного питання, ніяка внутрішньодержавна справа. Не йде тут про ніяке порушення російської державної території, про ніяке відривання частин території, заселеної неросійськими народами. Йде про усамостійнення держав існуючих, держав, які постали в 1917 і 1918 рр. і з того часу ніколи не ввійшли в склад російської держави, себто Російської Советської Федеративної Соціалістичної Республіки. Адже всі ці держави мають міжнародно правоздатність, якою користуються коли не ефективно (Україна і Білорусія), то хоча б символічно («відмовлення» совєтської Грузії і Вірменії від претензій до Карсу і Ардагану). Тим самим всі вони є підметами суб'єктивних прав, що випливають з загальних міжнародноправних норм, тобто права на збереження існування. Що більше: їхнє право на привернення самостійності засноване і на партикулярному праві — на договорі від 30. 12. 1922 р., який підписала разом з іншими існуючими тоді совєтськими республіками і, також і Російською СФСР, — яке тим самим зобов'язує всі російські майбутні уряди, на засаді загальноприйнятої норми безперервності державних зобов'язань при змінах режиму.

Тут справа не в самій тактичній грі, в перелітотуванні з Кремлем. («Програма боротьби з большевизмом у національній ділянці», — пише меморіал, — в усякому разі не має виходити з чогось меншого, ніж те, що вже мусів був визнати комуністичний режим»). Тут справа в пошані міждержавних прав і обов'язків, виразно сформульованих, виразно з'ясованих. Коли хтось у Вашингтоні вважає, що російському народові належить своєсвідний гонорар за скинення так званої міжнародної клітки, що сидить у Кремлі, тоді може звернути Росії Аляску, може подарувати Керенському Гаваї, навіть Каліфорнію. Але не може відступати Росії України, разом з якою сидить в Об'єднаних Націях, так само, як не може подарувати Польщу чи Фінляндію.

Не маємо права домагатися, щоб Аме-

рика переводила якийсь «новопорядок» поза своїми кордонами, щоб розв'язувала національне питання у сторонніх державах, щоб «робила» самостійну Україну чи самостійну Грузію, щоб «дарувала» Білорусії чи Вірменії самостійність, мов харчові кер-пачки. Але маємо право і мусимо домагатися, щоб Вашингтон шанував засади міжнародного права щодо наших націй.

Якщо дійде до третьої світової війни і якщо перевага буде по боці США та їхніх союзників, то американські та інші західні війська окупуватимуть низку держав, поневолених в різний час большевицькою Росією. Йде про те, щоб тоді пошановано було міжнародноправні норми, зв'язані з перебуванням військ на чужій державній території; щоб США та їхні союзники не надживали своєї силової переваги для втручання у місцеві справи, для надання своєї волі визволенням у ході воєнних дій народам. Щоб поводитися з усіма визволеними націями так само коректно, як під час другої світової війни, незалежно від норми поневолення — тобто, щоб трактували совєтські республіки нарівні з сателітами.

У своєму поході від Нормандії по Чехію альянти перейшли ряд країн поневолених Німеччиною в різній формі і в різному ступені. Деякі з цих країн були анектовані, деякі продовжували своє державне існування і під німецькою окупацією: Люксембург, перетворений на звичайну німецьку провінцію, і Чехія, яка зберегла автономію в рамках німецької імперії; Франція з власним урядом і Голляндія з райхскомісаром. З хвилиною визволення всі ці країни попали під фактичну залежність від переможених держав. США і Великобританія мали безумовну фізичну перевагу над визволеними державами; вони могли накинути їм свою волю.

Але вони цього не зробили, вони обмежували інтервенцію у справи тих держав до мінімуму, необхідного для ведення воєнних дій (контроля транспортів, ревізії, безпека заплілля армій, але не намагалися прилучати одних держав до інших, змінити їхні кордони, накидати їм уряди. Кожна поневолена нація, користуючи з програми окупанта, привертала свою самостійність, вела свої державні справи по своїй уподобі.

Переможці визнавали і шанували у всіх визволених країнах місцеві правління, що їх створили чи прийняли місцеве населення. Не накидали Югославії і Греції їхніх ексильних королів, не перевозили плебісцити, щоб провирити, чи Де Голь де владоби французам, а Леопольд — бельгійцям; все це справи, до яких переможна держава не має права втручати. І головне: не залишали невирішеним питанням, чи Голляндія або Люксембург мають продовжувати самостійне існування, переване гітлерівською окупацією, чи мають залишитися в союзі з «великим братом» німецьким народом. Нема сумніву, що таке саме становище займуть західні великодержави в разі третьої світової війни до сателітних держав. Хочемо запевнення, що так само, згідно з міжнародним правом, будуть поводитися вони і тоді, коли їхні війська ввійдуть на територію зсовєтованих держав.

Яким повинно бути непередпрішество США?

Як підсумок цих критичних завваг, накреслимо схему меморіалу. Постулат ствердження американської сторони, що вона вважає совєтські республіки, нарівні з сателітами, окремими — хоч і поневоленими — державами і що в майбутньому не робитиме їх усамостійнення ніяких перепон, безпосередніх і посередніх (підтримуючи російські претенсії).

Аргументи:

1) Ці республіки визнані в 1917—21 рр. Росією і рядом сторонніх урядів як самостійні держави. Ніякий акт анексії не перервав їхнього правного існування; вони зберігають виразно сформульоване право кожнотчасного виходу з СССР. Не творять частини російської державної території, тому їхнє усамостійнення не буде порушенням територіальної інтегративності російської держави, кривдою для російського народу. Навпаки: спроба прилучення цих держав до майбутньої, большевицької Росії була б гострим міжнародним злочиним.

2) Дальше поневолення східноєвропейських народів унеможливило б замірнення східноєвропейського простору, бо ці народи принесли великі жертви в боротьбі за самостійність і продовжуватимуть змагання аж до повного усамостійнення. Серед цих народів нема

вісти нищівним ударом по кожному напасникові. Оборонна концепція США базується не лише на колективній обороні, але також на колективній безпеці. Для США з зрозумілих причин є неможливим утримувати збройні сили всюди, де існує можливість агресії. США мусить обмежитися до створення рухомої, постійно готової до удару і з сильним п'ястком армії, яку можна б негайно кинути в загрожене місце. Метою нового трирічного плану оборони є створення таких збройних сил у рамках господарської і фінансової спроможності США.

Коли мова про реальну, поточну військову політику США в Європі, то її викладає Даллес і Вілсон на сесії ради ОПАП-у при вивченні «непорозуміння» у зв'язку з погрозою Даллеса Франції за її ставлення до ЕОС-у. На основі їх висножень американську поточну мілітарну політику можна схарактеризувати такими тезами:

1) Упадок планів ЕОС-у матиме поважні наслідки на американській конгрес, який буде настоювати на ґрунтовній реорганізації американської стратегії оборони і мілітарної політики США в Європі. Однак США далі вважатимуть ОПАП базою розбудови колективної безпеки, яка є гарантом безпеки і для США.

2) Американці далі визнаватимуть потребу участі Німеччини в колективній обороні, далі підтримуватимуть процес інтеграції Європи і далі триматимуть свої дивізії в Європі. Але щойно американський парламент вирішить альтернативні проєкти до ЕОС-у, які, очевидно, існують. Які саме є альтернативи до ЕОС-у, про те ні Даллес, ні Вілсон не говорили.

3) США є рішенні пробувати всі засоби і методи, щоб відкрити дорогу до безпосередніх розмов з Москвою, хоч у Вашингтоні існують достатньо умовитовани підстави, щоб оцінювати російський намір скептично. План Айзенгауера про контроль атомової енергії і згода на конференцію «великої чwórки» в Берліні є недвозначними доказами американської готовості на переговори. Вашингтон однак і далі боїться советської тактики зволікання.

4) США пішли назустріч європейським партнерам ОПАП-у виславши на континент атомову артилерію і приділивши американським частинам іншу атомову зброю. Незабаром США подасть теємніці

атомової і ракетної зброї іншим європейським штабам. За таке скріплення європейського оборонного потенціалу США не ставить, крім обов'язку дотримати таємниці, жодних передумов і не жадає жодної відплати.

Московський коментар

Паризький кореспондент «Правди» концентрує свої завгаги на виступі Даллеса. «Наради в Парижі, — читаємо в «Правді», — почалися політичним скандалом». Цей скандал показав, що між членами ОПАП-у поглиблюються розходження. Як в минулому, так і тепер Даллес застосовував супроти Франції методу батога. Він гадав настрашити цим Францію і змусити її ратифікувати ЕОС. Далі кореспондент пише: «Американський державний секретар забув одну дуже важливу обставину: від року дуже багато чого змінилось. Американська делегація знаходиться в дуже невигідному становищі. Як в Парижі, так і в Лондоні проти маневрувань-вихилясів Даллеса постав категоричний спротив». В «Ізвєстіях» від 16 грудня Михайлов займається питанням французької зовнішньої політики. Він твердить, що у Франції перемагає ідея французько-советського пакту, бо лише він забезпечить Франції міжнародні впливи і збереже її національно-державну екзистенцію, якої міг би її позбавити ЕОС.

Після прихильної статті в «Правді» з нагоди 9-ліття французько-советського союзу це — чергова «приятельська» офензива Москви в обороні Франції. Не треба додавати, що Франція не потребує і не бажає собі такої оборони. Франція здає собі справу, що це — маневр на розбиття західньої єдності. В одному французькому коментарі на статтю «Правди» з нагоди 9-ліття французько-советського пакту читаємо: «Зустріч «великої чwórки» дозволить нам ствердити, чи добра воля, яку маніфєстує стаття в «Правді», обмежується лише до Франції, що можна б схарактеризувати як частину класичного маневру для розбиття єдності Заходу, — чи советський уряд дійсно змагає до злагіднення напруження між ним і Заходом».

Справді, «добра воля» — це основне питання міжнародної політики.

Мирослав Мартинєць

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ

Українці в Югославії

Сьогодні на території Федеративної Народної Республіки Югославії живе понад 40 000 українців, з чого 30 000 живе у Вацьї й Срімї і 12 000 у Боснії та Славонії, переселення сюди в 1890—1910 рр. з Галичини. Бачванці ж переселилися з Закарпаття (Пряшівщини) та з Карпат («Горніце») десь у 1730—60 рр. Осередки боснійських українців: Прянвор, Дервента, Баня-Лука. Центр бачванців — це Руський Керестур. Становище обох груп в Югославії різне: коли боснійських українців промовчують, бачванські «русини» дістали підтримку влади — преса й радіопрोगрами у Новім Садї, народне шкільництво й чотири нижчі класи гімназії в Керестурі. Все це в їхній окремій мові. Говір бачванців має дуже багато словацьких елементів у фонетиці і угорських та сербських у лексиці. Надрукувавши говіркою Керестура в 1923 р. першу граматику цієї говірки, о. д-р Габор Костельник впровадив цей діялект між слов'янські літературні мови. Тим то й став основоположником окремої бачванської літератури.

Мабуть, не без побажань згори заговорено про окрему «русинську», «руснацьку» чи то «руську» національність.

Боснійські українці

До Боснії поселенці з Галичини прийшли через декілька років після окупвання цієї країни австрійськими військами 1878 р. Вони оселялися розпорошено там, де була вільна земля. І це було їх нещастя, бо дощі зміли землю і на нивах появилос'я каміння.

Коло 1900 р. прибули суди з Галичини перші священники. Завдяки кількакратним відвідинам митрополита Шептицького посилилася культурна допомога з «старого краю». Зв'язок увірвався після розвалу Австро-Угорщини. Із зростом української студентської колонії у Загребі від 1922 р. розвинулося культурне життя. Українська загребська колонія мала своє окреме просвітне товариство; українською мовою за редакцією о. Фірака почав виходити тижневик «Рідне слово» з щорічними календарями; для інтелігенції і студентської молоді з 1937 р. — місячник «Думка» за редакцією о. Миколи Бучка. Через посередництво студентів затієновалися зв'язки з бач-

ванцями і серед них поширилося знання української літературної мови.

Після постанови Павелічевої Хорватії, з ініціативи п. Войтанівського зорганізовано націоналістичний «Лєгіон ім. Головінського». Але «Україну визволяти» не пустили його німці. Довелося в складі хорватської «Домобрани» «бити комуністів на домашньому фронті» у Боснії. Вони хоробро боронили Прянвора, бо так їм наказали. І не дивно, що ні один з-поміж них не зостався живим.

Коли прийшли большевики, вони зажадали окремого зголошення всіх єугославів. Тоді забрали всіх тих, хто чимнебудь обізвався був колись проти СССР. Приналежність до просвітнього товариства була одним із важливих мотивів розстрілу лікаря д-ра Скоморовського.

Хроніка цієї української горстки могла б достачити письменникам не одну трагічну тему: вам тут розповідати, як, напр. одна студентка, щоб рятувати голову свого брата, «одружується» з простим тітовським партизаном, а врешті той брат таки гине. І вся родина. Тож не судить тих боснійських українських селян, що, переселившись у Войводіну в сусідство бачванців, нині з ними розмовляють по-сербськи і тільки в тієнішому гурті говорять по-українськи.

З інтелігенції залишилися священники, але роля церкви нині дуже обмежена. Решта ж інтелігенції відпливла або розпорошена по всіх кінцях держави, до того ж іще й залякана. Не дивно, що після такого «конта» українців тут не згадується офіційно ніде. Хіба в лайливих прогромах статтях у бачванській пресі, що, мовляв, «клерикали тятля бачванців будувати з допомогою Тітлера фашистську самостійну Україну».

Українська група в Боснії в нинішніх обставинах засуджена на цілковиту денационалізацію. Хорват, довідавшись з розмови, що ви українєць, покаже вам інтелігентну українку, яка не говорить уже ні слова по-українськи, хоч її батьки приїхали з-під Чесанова. Єдиний вихід для цієї української групи — це злитися з бачванцями, становище яких тут з кожного погляду куди краще. В цьому напрямі дехто з бачванців зробив відповідні заходи. Самодіяльні мистецькі групи бачванців відвідують тепер і нашу колонію в Боснії. Але розпорошеність і економічна нужда — це найбільші перешкоди. З урожайнішої землі серби постійними підпалами і терором примусили наших селян залишити села Стару Дубраву та Каменіцу. Через Трієст вони шукають привітнішої батьківщини за океаном — в Австралії, США чи Канаді.

Полегшити долю цих українців і підтримати духовий зв'язок із невідомою їм уже батьківщиною можна б, на нашу думку, ще в такий спосіб: подбати про спопуляризування у сербсько-хорватських перекладах творів української літератури. Це єдина можливість рятувати бодай духовий зв'язок, в першу чергу інтелігенції, денационалізованої вже мовно. Тим часом в Югославії, не зважаючи на такі «чудові зв'язки» з хорватами, не зроблено в цій ділянці майже нічого: декілька перекладів із Шевченка, «Кулак» Самчука і «Сини» Стефаніака — це до 1945 р. все; після 1945 р. — «Захар Беркут» Франка, і то з російського перекладу. Правда, є ще «Миргород» Гоголя, який тут зветься «Українськими оповіданнями».

Нині для перекладів, у першу чергу підсоветських творів, тут кон'юнктура добра. А книгарський ринок засипаний російською літературою — від Пушкіна і Лєрмонтова до Маяковського і Бабеля, навіть зустрієте Клімова «Берлінський Кремль». Не дивно, що на шкільній політичній мапі світу, на якій внизу подано прапори навіть кожної з союзних югославських республік (вони різняться тільки іншим порядком барв і місцем зірки), ви не знайдете ні кордонів УССР, ні її прапора. Хоч сто кроків далі, за вітриною читальні американського консуляту серед прапорів держав-членів ООН цей окремий прапор УССР таки є.

(Далі буде)

Г. Р-ий

Чи визволення поневолених державних народів? (II)

політичних угруповань, які не стояли б на самостійницьких позиціях і вважали б допущення об'єднання з Росією в якійнебудь формі. Вони цілковито зрілі до незалежного державного життя під політичним, господарським та культурним оглядом.

3) Території зсовстизованих республік досить просторі, суцільні під етнічним оглядом і багаті для самостійного державного існування. Іхне усамостійнення не порушує ні господарської, ні політичної життєздатності російської держави.

4) Неросійські народи СССР є найактивнішим елементом проти большевицької системи, бо терплять не лише суспільний, але й національний гніт і змагаються не лише за демократичний лад, але й за державну незалежність. Щоб використати той потенціал у теперішніх змаганнях між демократією і тиранією, наперед паралізуючи всі можливі маневри гучкої советської політики на цьому ґрунті, треба вже тепер виразно з'ясувати становище західних урядів до справи поневолених, зсовстизованих східноєвропейських держав.

Зазначуємо, що не йде нам тут про детальну стилізацію, — йдеться лише про засадниче ставлення справи, про структуру та ієрархію аргументації.

Проти нашої концепції піднесуть, може, закид, що вона несприйнятна для всіх підсоветських, навіть для всіх підписаних під паризьким меморіалом, народів. Без сумніву, наш підхід впливає з сьгоднішнього становища України, Білорусії і трьох закавказьких країн. Він має застосування і до Туркестану, бо ця країна поділена на п'ять советських республік, з яких кожна має право сецесії. З цього погляду не має практичного значення, що туркестанські республіки, протилежно до закавказьких та до України, створені постановою центральних органів СССР; зрештою узбекська республіка — це по суті продовження двох узбекських князівств, Бухари й Хіви.

Єдина національна група, підписана під паризьким меморіалом, яка не може покликатися на міжнародноправну норму пошани існування держави, це північні кавказці, бо їхня етнічна територія, як відомо, не творить окремої союзної республіки, а розподілена на ряд автономних областей та республік російської

республіки. Це не перешкода, щоб уживати позитивноправної аргументації, підхожої для всіх інших народів, — це хібащо причина, щоб ту аргументацію поширити в напрямі, підхожому для північних кавказців.

Паризький меморіал все одно ділить підсоветські народи на дві групи, домагаючись «відновлення або створення» їхніх держав. Не розуміємо, які народи не можуть відновляти своїх держав, лиш мусять творити їх, бо всі підсоветські народи, які виявляють виразні самостійницькі тенденції, мають свіжіші або давніші державницькі традиції. Коли йде про національні групи, яких не бачимо під паризьким меморіалом: — ідел-уральські народи можуть покликатися на могутній казанський ханат, козаки — на колишнє, самостійне життя Дону та Яїку (Уралу). Зате можна було ввести до меморіалу інше розрізнення, — можна було б писати про визволення поневолених держав та про відбудову анектованих.

Самостійність анектованих держав і поневолених народів

Не вважасмо, що це було б проти інтересів народів, правне становище яких гірше, ніж наше, і які не можуть покликатися на існування їхніх держав і на право тих держав на збереження існування. Йде великий бій за вирішення засадничого питання: усамостійнення східноєвропейських народів чи відбудова «єдиної неділимої»? Щоб перемогти, треба вживати найбільш переконливої аргументації, треба ставити справу на найбільш прийнятній площині. Якщо вдасться переломити догму «некривдження російського народу», тим чи іншим способом, то ця перемога вирішить долю всіх державноздатних підсоветських народів — і поневолених, і анектованих. Визнання державної окремішності советських республік — це ж не гарантія територіальної недоторканості багатонаціональної російської республіки. Навпаки, це створення перших заборол, на яких зможуть опертися інші підсоветські народи у своїх визвольних змаганнях. Зрозуміло, що Україна і Закавказзя, об'єднані спільною турботою за збереження відбудованої самостійності, докладають усіх можливих зусиль, щоб їх не розділяв російський клин між Чорним та Озівським морем; клин, що його зовсім не оправ-

дує етнічний склад населення того великого простору.

Не перецінюємо ваги меморіалів. Вважасмо, що писання меморіалів (яке у нас, на жаль, часто зводиться до переписування старих меморіалів) займає неспівмірно велику позицію в українській зовнішньо-політичній роботі; що деякі українські відповідальні кола обмежують свою діяльність на міжнародному відтинку майже тільки до писання меморіалів — і тими меморіалами намагаються прикрити своє безділля.

Не робимо собі наївних ілюзій, що краще написаний паризький меморіал був би перегнув Американський комітет визволення від большевизму на наш бік. Але вважасмо, що кожний зле написаний меморіал — це удар по нашій справі; це документ, на основі якого ворог дасть оцінку зрілості нашої політичної еліти — і здійсненності чи не здійсненності нашої концепції. Зокрема при сьгоднішній русофільській орієнтації Вашингтону не можемо рахувати на те, що хтонебудь старатиметься недобачати недоліків наших меморіалів, даватиме поодиноким зворотам користну для нас інтерпретацію — або що юрисконсульт державного департаменту зверне меморіал, виправлений червоном олівцем, і при тій нагоді дасть лекцію політграмати.

Злий меморіал — це ворожа зброя, редакція меморіалу — дуже відповідальне завдання. Вважасмо, що кола, які з натиском підкреслюють свій демократичний і легальний характер, не мають підстави відмовлятися від відповідальності перед громадською думкою; вважасмо, що преса є органом громадської думки, зокрема важливою для поневоленого народу, який не має і не може мати нормально діючих закордонних органів; вважасмо також, що йде тут про справу, яка зовсім не має ні таємного, ні конфіденційного характеру і надається до публічного обговорення. І на цій основі ставимо українським політичним колам, які підписали паризький меморіал, публічний запит:

Чому цей меморіал має стільки слабих сторінок? Чому він не покликається перш за все на позитивноправний аргумент — на існування поневолених східноєвропейських держав у формі советських республік? Д-р Б. Галайчук

МАЛА ЛІТЕРАТУРНА БІБЛІОТЕКА ч. 3
в-ва «Сучасна Україна»

Збірка поезій

Діми

«РОСЯНІ ЗОРІ»

Голос критики: «... Тому, читачу, дістаньте нову збірку поезій паризької поетки Діми «Росянї зорї»... Може вам буде корисно, після газет, дихнути «росянним ранком, босоніж пробігтися по росянїй травї чи по теплій, совящній землі!»

(«Українець-Час», Париж, 28. 10. 1952)

3 роману Антона Хижняка

„Данило Галицький“

В київському видавництві „Радянський письменник“ в 1951 році появилася тиражем 10 000 екземплярів історичний роман Антона Хижняка п. н. „Данило Галицький“ (див. рецензію Л. П. в „СУ“, ч. 21-72, від 18 жовтня 1953 р.), з якого передруковуємо декілька уривків. Автор писав свій роман у Львові - Трускавці в 1944 - 1949 рр.

Твір А. Хижняка складається з восьми частин: 1) У Галиччї неспокоїно, 2) Мстислав Удалий, 3) Битва на ріці Калці, 4) „Не володіти крижевицям землею нашою“, 5) Татарська навала, 6) Землю нашу треба підняти, 7) І слово мечем нашим буде, і 8) Добрий початок.

Із першої частини частково передруковуємо розділ: „Прощання“ і „Присяга“, із шостої - „Львів-город тут збудуємо“ і „Авдіїв гість“.

В наступному числі передруковуємо розділ з сьомої частини „Будують Львів“.

Книжку, що має 390 сторінок, редагував О. Копиленко. Малюнки Б. Немечека.

ПРОЩАННЯ

З вечора дізналися галичани, що військо з тілом князя Романа зупинилося за Дністром в одному переході від Галича. В неділю вранці вузьенькі вулиці Пігороддя заповнилися народом. Були тут не тільки городяни, а з найближчих оселищ поприходили смерди й закупи. Всі поспішали до пристані. Вже давно не було тут стільки люду. З верхоріччя і пониззя весь час прибували одна за одною лодьї з смердами. Прибулі прив'язували лодьї, розташовувалися тут же на березі...

На обох берегах Дністра ущух гамір — усі побачили, як Звенигородським шляхом з пагорбка до річки почав спускатися жалобний похід. Попереду їхали два сурмачі, трохи оддалік дружинник з княжом стягом, а вже за ними поволі рухався великий віз, на якому стояла домовина, укрита різноманітними килимами. За возом їхали верхи бояри, супроводжувані дружиною, а за ними виступав піший полк воїв. По г'ять чоловік у ряд їхали дружинники, в руках у них кохалися копія, виблискували проти сонця щити їхні й шоломи.

Біля Дністра похід зупинився, позскакували з коней дружинники і, знявши домовину з воза, обережно понесли її до великої лодьї. На лодьї зійшли бояри, і рушила лодьї повільно до галицького берега. Слідом рушило військо на лодьях і вплав з кінями. Жодного слова ніхто не промовив, ніби чекали на князів наказ, а він плыв поперед і востаннє дивився на ясне галицьке небо.

Як тільки торкнулася лодьї берега, поплинув спів соборного хору. Попи почали кадити і вклонялися померлому. Домовину знесли з лодьї, і вона попливала над головами галичан. Сумні йшли за князевою домовиною вірні друзі бойові — Семен Олуевич, Василь Гаврилович, Мирослав Добричич. Воювали вони під княжим стягом і на Волині, і в Галичині, і в половецьких степах, і біля стін Царгороду. Ішли галицькі бояри — Судислав, Гліб Зеремісевич, Семюк Червоний, Гліб Василевич. Далі військо, а за ним уже городяни-ремесники та з оселищ смерди закупи.

Мирослав нахилився до Семена: — Сьогодні похорон чи, може, завтра? — Гадали, що завтра. Мислили — запланетесь ви, а нині ще ліпше. Неділя сьогодні і люду багато, та й чого до понеділка чекати — то ж день важкий. — А княгиня що скаже? — Нічого не скаже, вона й так голову втратила.

— А сказати їй треба. — Мирослав підійшов до неї. Вона схилилася на його плече і ще дужче заголосила. — Княгине! То сьогодні похорон улаштуємо, всі люди зібрався. Княгиня мовчки, на знак згоди, хитнула головою.

Ще ніколи Галич не бачив стільки люду. Дарма, що князував Роман у Галиччї лише п'ять років, та знали його добре галичани, бо руку мав тверду і погляд орляний. І на полі ратному во-

рогів бив, і великих бояр тримав у полоні, не давав їм голови підняти, лютий з ними був. В оселищах і городах слова Романові знають усі добре: «Не передавши бджіл, меду не їсти». То про багатих бояр так говорив князь і не одному голову відтяв за те, що з чужоземцями злигалися. Знав бо, що з коромольником мова одна — меч гострий. І ненавиділи його великомастні бояри галицькі, бачили, що це не Володимир, син Ярослава Осмомисла. З тим не так було, бо м'яка, як віск, душа Володимира до цих бояр схилилася, і м'яли його душу бояри, як хотіли. Де він і взявся той Роман Мстиславич, — налетів з Волині, мов буря, і обламав крила можновладним боярам. Тож і раді були нововисті бояри галицькі — за домовиною йшли, в довгі бороди всімхалися. Тільки радости своєї на люди не показували, бо люд галицький любив князя, та й бояри волинські, що осіли тут з князем, злі були на коромольників, а мечі та копія гострі в них, уже не один непокірний спробував.

Буйними хвилями дністрівськими котилися натовп у городські ворота, притиснув військо до собору, здається, ось-ось розсунуться мури...

На узвишші серед собору поставили домовину. І кожен, хто дивився на князя Романа, не вірив, що мрець перед ним, здавалося — заснув князь, стемлений походом, ліг відпочити, не роздягаючись. Ой ти, буй Романе Мстиславичу, лежиш у вбранні своєму бойовому. Чорні кучері твої неслухняні зацісані чужою рукою. Лежиш ти в панцері, воїн руський хоробрий, і меч при поясі, як перед босом.

Боятися всі порухити глибокий сон княжий, пошепки розмовляють, і чернець на крилосі евангеліє читає собі під ніс. Гуде його скрипучий голос, наче крапля дощова, докучлива.

— Мамо! — лунає в соборній тиші Данилків голос. — А де батько? Мені мовили, що він тут. — І дитина почала шкарякати на узвишші по східцях. Данилко зупинився біля матері, вона підвела його до домовини й поставила на стільчик. Хлопчик, заглянувши в домовину, закамінів — то лежить його батько. Данилків позирив то на батька — князя Романа, то на матір, кліпав очима, а все ж сльозы стримав. Мирослав учив його, що чоловіки не плачуть.

— Розуміє. — прошепотів Семен Олуевич Мирославські. — І, дивись, не плаче.

— Буде хоробрим воїном, — відповів Мирослав.

З вітваря вийшов єпископ, за ним попи, і почалася служба. В соборі була задуха від надмірної кількості людей, і, коли покладали ладаном, стало ніби вільніше дихати. Всю службу княгиня стояла й дивилася на князя, тільки інколи прихилилася до Данилка, ще міцніше пригорнула до себе занімлого хлопчика. А він, побачивши мертвого батька, не промовив ні слова більше...

ПРИСЯГА

Княгиня витерла сльози хустиною, ступила вперед, до Данилка припала: — Ходімо, сину.

Вся площа від собору до княжого дому і далі, в другий бік, аж до мурованої стіни, була заповнена людьми. Ті, що виходили з собору, прощтовхувалися ліворуч і праворуч, бо перед входом до собору розташовувалося військо. Як і під час ранкового походу, у перших шерегах стояли дружинники. Вони були при зброї. У правій руці тримали копія, у лівій — щити, мечі — при поясі. Панцері облятали їхні дужі тіла, на головах проти сонця іскрилися шоломи. У багатьох шоломи закривали перенісся, і від цього обличчя їх здавалися ще суворішими.

За дружинниками стояли рядами мечники і лучники — тіше військо,

єпископ руку з хрестом підняв, і всі почували:

— Братіе! Нема кінця печалі нашій. Батько наш і заступник, князь Роман, поклав своє життя на полі брані. Мов сироти без батька, ми залишилися. Та не буде коромоли між нами. Земля наша велика і ворогів багато в нас. А князь Роман, як лев, бився з ними. Такий він був, як його прагид Монсмах. Та чи належить нам пам'ять про нього забути? А залишив він живу пам'ять, сына свого, княжича Данила. Поцлуймо хрест святий і перед Богом скажемо: «Будемо слухати молодого князя». А поки підросне він, нехай править нами княгиня Романова.

Єпископ обома руками обхопив хрест, поцлуйвав його і високо підняв над собою. В усі дзвони вдарили в церквах та монастирях галицьких. Мов на Великдень, урочисто відзвонювали дзвонарі. Хор ревнув басами, мов у труби мідні: Князеві молодому слава!

Боярин Мирослав узяв на руки княжича Данила і, держачи поперед себе, гукнув: — Ось князь наш! Йому будемо вірними!

У військо і в натовп кричали: — Наш князь! Йому будемо вірними!

Боярин Семен Олуевич підніс руку з мечем, і галас ущух:

— Клянусь животом своїм покласти за князя Данила.

Він підійшов до єпископа, припав до хреста і вклонився до всіх. Мовчки, один за одним, підходили бояри, за ними попи.

— Глянь, уже військо присягає, — штовхнув Твердохліб Сміливіця. Єпископ, давши боярам поцлуйвати хрест, відійшов до княгині, а на паперті в ряд стали з хрестами попи, і до них почали

Львів — ГОРОД ТУТ ЗБУДУЄМО

Густим лісом, стежками неходженими, поволі посувалася Данилова дружина. Старший син Лев не відставав від батька, але не знав він, чому князь Данило звернув із звенигородського шляху.

Не тільки дуби ставали на перешкоді вершинам. Буйна трава після дощу тягнулася до сонця, чагарники стелилися судячою стіною. Тому дружинники їхали поперед, пробивали шлях. Чувся Мефодій голос: Теодосію! І далеко віддавалося луною в лісових хащах — у-у-у! Гілки били по обличчю. Лев відстороняв їх, а потім набридли, і він схилився на шию коневі. Ихали шляхом — жарко було, бо стояли дні хороші, сонце щедро роздавало останнє тепло. А тут у лісі вже й холоднеча. Нічого не розповів князь Данило, коли наказав звертати. Віз він з собою діда з Звенигороду, той дід і сказав, де треба повертати, повів за собою Теодосія.

Іхали мовчки. Лев запитав батька, але князь Данило лише посміхнувся: — у ліс поїдемо, на лови. — Лев дивувався — вчора ввечера батько нічого про лови не говорив, а тут у лісі раптом згадав.

Ліс дедалі ставав гущим, і подорожні повставали з коней, взяли їх за повіді, повели за собою. Важко просувався, під ногами розповзається зогніле листя, за ноги чіпляється коріння. Лев зморився, та сказати про це не міг. Бо князь Данило сердитись буде. Не любив він, коли хто за знелення йому скаржився. Він не визнавав цього. Хоч Лев і син, та не змовчав би батько, при всіх би його вилаяв. А тут ще й спати хочеться, у Звенигороді не виспався, бо довго у тисячкого на обід сиділи і багато меду випили. Лев продирався крізь хащі, спотикаючись, очі злигалися, огортало прохолодою. Здавалось, ніби вночі на двір з теплої хати вийшов.

АВДІВ ГІСТЬ

Лев прийшов до Авдія, коли старий і стара сиділи в світлиці, після служби церковній снідали.

Лев увійшов, шолом скинув. Авдій схилився з-за столу, дружину штовхнув, шепнув їй: — Княжич прийшов, — і побіг назустріч, вклоняючись:

— До столу прошу, князю, не відмов, честь зроби.

Стара несла келех, для знатних гостей триманий. Зробили цей келех Авдієві його учні за просьбою його, срібла їм дав Авдій. А наглядав сам за молодими ковачами, щоб виконували з візерунками різними. А на столі у жбані мед з'явився, хутенько збігла до ями Авдієва. Авдій хвалився перед княжичем, що сам зробив. — Старий мед, ще як Холм почали будувати, залив у Зочку і тільки недавно відкрив.

Метушився Авдій, не знав — не ві-

підходити дружинники, а за ними вої. Уже все військо пройшло — до хрестів городяни і смерди рушили. А дзвони не вгавали. Мирослав тримав Данила на руках. Хлопчик здивованими очима оглядав стривожену площу. Він тут грався щодня, з ровесниками бігав тими завулками, а сьогодні так багато люду.

Бов, бов, бов! — не стихав на всіх дзвіницях веселий передзвін, і співає хор на переходах. Крізь мідне гудіння проривається: Слава-а-а!

Натовп рідшав. Поцлуйвавши хрест, люди розходились по домівках. Хто здалека приїхав, квапився до вечора лодьми додому дістатись, інші тішки ішли в близькі оселища. Твердохліб і Сміливець з натовпом наблизилися до паперти і опинилися праворуч від Мирослава перед худорлявим високим попом.

— Княжич дивиться! — прошепотів Твердохліб і застиг, утопивши зір у карі очі княжича. Данилко глянув на скуйовджену Твердохлібову бороду, посміхнувся ласкавою дитячою усмішкою. Твердохліб уклонився, правою рукою до землі діставши, і припав до холодного залізного хреста. Уже відійшов він на бік, розшукуючи Сміливіця, а перед очима стояло усміхнене княжичеве обличчя. Хлопчик ніби щось сказати йому хотів благаючим поглядом. Сміливець узяв за плече Твердохліба:

— Чого стоїш? Ходімо!

— Ходімо! Тільки до челядницької хати заскочу, там Роксана, дочка...

Уже всі люди поцлуйвали хрест, уже єпископ з попами пішли до собору, а княгиня стояла на паперті. Бояри вклонялися їй і йшли додому. Збезлюділо дворище, розійшлися дружинники й вої.

Мирослав підійшов до княгині і торкнувся плеча.

— Княгине! До терема йди. Веди П, Світозарю. Уже й Данилка повели, їсти скотів.

Дерева пішли рідше і засиніло небо. Глянувши вгору, Лев побачив між гілками сілпуче сонце, аж радісніше на душі стало. На галлявній князь Данило розмовляв з дідом звенигородським, щось показував дід палицею вперед.

Біля дуба зупинилися. Князь Данило жадібними очима дивився вгору.

Перед ними підіймалася гора, вкрита рідкою рослинністю. Трава вигоріла від сонця. На гору ще важче йти. Лев зупиняється і дереться далі, постішас за батьком. Двічі відпочивали, доки на вершину вибралися.

Данило став і розглянувся навколо. Скільки зір сьязав, тяглися в усі боки ліси і між ними луги зелені. Недалеко від підніжжя гори текла річка.

Теодосій захлплено витукнув: — Ви-сока гора, то не гірша ніж у Холмі, а ліпша, сюди й не видерешся. Князю, то так, як у Крем'яніч.

Данило обернувся до Теодосія:

— Правильно сказав, Теодосію, на крем'янецьку схожа. Дивись, Лево, отут новий город будемо закладати, тобі тут князювати, кріпость будувати будеш.

Тільки тепер зрозумів Лев, чому батько йому нічого не говорив. Він озирався, глянув униз. На таку стрімку гору важко лізти, ворога зверху дуже легко бити.

Лев дивився на батька і від радости занімав. Усмішка попливала по його обличчю. Очі блищали і швидко бігали. Він поглядав то на діда-провідника, то на батька.

— Угрів ми прогнали, відбили охоту до нас ходити. А ще вороги є там. — Данило підняв руку і показав на схід. Теодосій, Мефодій і дід слухали, розкривши рот. — Там є вороги, татари. Твердині нам треба, городи нові будувати. Новий город тут збудуємо, Львів-город.

Дав, чого це князь до нього прийшов. Князь Данило шанував Авдія за трудолюбство його. В усій землі Галицькій і Волинській такого будівничого не було. У теремах княжих, у церквах і монастирях він прикрашав стіни і зовні і всередині, випліював прикраси дивні, будівничим був вельми знаним. Князь Лев випив келех меду, подякував і розмову почав:

— У важливій справі прийшов я до тебе, Авдію. У Холмі ти все побудував, а тепер батько мій, князь Данило, наказав мені новий город збудувати.

Авдій аж з лавки схопився. Пристрасть у нього до будівництва була, зрадів він цій істї:

— Де ж город новий буде, князю?

— А це обіч шляху звенигородського.

(Далі на 11. стор.)

Жюль Сюперв'ель

Віл і осел при яслах

На шляху до Віфлеєму віз на собі осел, що його вів Йосиф, Непорочну Діву; важила вона мало, нічим не обтяжена, крім надії в собі. Зовсім самотньо йшов слідом віл.

Потім мандрівники прибули до міста, зупинилися в залишеному хліві, і Йосиф відразу взявся до праці.

Ці люди, — подумав віл, — все таки дивовижні. Дивись, з якою вправністю орудують вони своїми руками; напевно вони більше варті, ніж наші ратиді й копиді. А наш майстер: нема йому рівного в умінні давати всьому лад.

Йосиф виходить, але скоро повертається знову. На плечах у нього солома, але яка солома! Така буйна і наче проїнята соняшним промінням. Выглядає так, наче надходить чудо.

Що з цього вийде, — питає себе осел. — Подібне до дитячого ліжка.

— Можливо, що ви будете нам потрібні цієї ночі, — сказала Непорочна Діва до вола й осла. Тварини подивилися одне на одного довгим поглядом і намагалися зрозуміти; потім вони полягли.

Якийсь тонкий голос, що однак пронизував усе небо, скоро розбудив їх. Віл підвівся і побачив перед собою в яслах Дитину, що була гола й спала; він огрівав її, ошадно використовуючи все тепло, своїм диханням.

Пречиста дякує йому усміхненим поглядом. Крилаті істоти приходять і відходять; вони роблять це так, наче не помічають стін, через які вони зовсім вільно проходять. Потім повертається Йосиф з пелюшками, що їх дала одна сусідка.

— Дивно, — каже своїм голосом теслі, що звучить тут трохи засильно, Йосиф. — Зараз північ, і однак день. Трое сонць стоїть, замість одного, але вони хочуть усі разом.

У присмерку віл знову підводиться, переставляє обережно ратиці, боячись збудити Дитину, або розчавити один з небесних квітів, або зробити боляче котромусь з янголів. Як дивовижно все стало складне!

Сусіди відвідують Ісуса і Непорочну Діву. Це бідні люди, які мають змогу подарувати тільки свої радісні обличчя. А потім приходять ще інші й приносять горіхи й одну дудочку.

Віл і осел відступають трохи набік, щоб пропустити їх, і питають себе, яке ж враження справляють вони самі на Дитину. Воно ще їх не бачило, бо саме прокидається.

— Ми все ж таки не потвори, — думав осел.

— Так, але наше обличчя: воно виглядає так відмінно від обличчя Його і його батьків — ми можемо його перелякати.

Раптом віл перелякався, він подумав, як близько був до Дитини, коли огрівав її. Що якби він якось ненароком зачепив її рогами?

— Ти не смієш надто близько підходити до малого, — сказав осел, що відгадав думки свого супутника. — Але я хочу дати йому свої обидва вуха; ти розумієш: вони приваблюють увагу і дуже рухливі, це не нога, і тому вухо м'яке для руки. Воно непокоїть і заспокоює одночасно і є саме якраз придатним, щоб забавляти дитину. У його віці це до того й повчальне.

— Так, я розумію, я ніколи й не говорив чогось протилежного, я ж бо не дурний.

Однак тому, що осел виглядав занадто задоволеним, віл ще додав:

— Але щоб ти був не насмілився заревіти йому в обличчя, ти вбив би його цим.

— Селок! — сказав осел.

Віл був здивований, коли побачив, що Непорочна Діва мала дар викликати посмішку в Дитини, коли наближалась до ясел. Йосиф, не зважаючи на свою бороду, теж досягав цього без особливого зусилля, і то тільки самою своєю присутністю або тим, що він грав на дудочку. Віл теж хотів би грати, але міг тільки сопіти.

— Не хочу обмовляти свого пана, але не повірю, щоб він Боже дитя міг нагріти своїм диханням. А щодо дудочки: аби я лишився сам з малим, я перестав би бути таким боязким. Тоді йому знову буде потрібна допомога. І віл знає свою силу.

Коли вони разом паслися на вигоні, не раз траплялося, що віл відходив геть.

— Куди йдеш?

— Я зараз повернуся.

— Куди ти йдеш? — допитувався осел.

— Хочу подивитися, чи воно не потребує допомоги. Ніколи не можна знати.

— Лиши його в спокої!

Але віл ішов. У хліві була діра — яку пізніше на цій підставі названо воловим оком, — через яку він дивився всередину.

— Іди ж подивися, — сказала одного разу Непорочна Діва воліві, — чому ти

ніколи не наближаєшся до Дитини, ти, що так добре грів Його, коли воно було ще зовсім голе?

Підбадьорений, він підійшов зовсім близько до Ісуса. Той хотів його дуже ошасливити і охопив обома руками голову вола.

Віл перестав дихати — тепер це було непотрібне. Ісус посміхався. Радість вола була мовчазна. Вона заповнила навіть його постать і розлилася аж до кінчиків його рогів. Дитина оглядала по черзі осла й вола — вона дивилася, наче лямпача, бачена через легку завісу, що її носять в далекому малому помешканні з кімнати в кімнату. Воно дивилося так поважно на вола і голосно сміялося.

Але тварина не могла зрозуміти сміху й питала себе, чи Дитина не глузує з нього. Може йому в майбутньому не варто затримуватися? А може навіть ліпше піти геть?

Однак Дитина знову посміхалася, і, як здавалося, так радісно й по-дитячому.

що віл зрозумів: він добре зробив, що лишився.

Непорочна Діва та її Син оглядали себе часто зовсім зблизька, одне було біляш горде від іншого.

— Мені здається, що все мусить іти щасливо, — думав віл, — я ще ніколи не бачив чистішої матері й кращої дитини. Але як задумано часом виглядають обидва обличчя!

Віл надприродних явищ, серед яких він жив, йому часто зупинялося дихання. Він навчився стримувати подих, як це вміють робити аскети Азії, мав видава і, хоч був схильний більше до припущення, ніж до самовищещення, пізнав справжню естазу.

Йосиф дуже добре розумів стан вола, що худ на очах.

— Ти бо вже пастиє! — гукав він йому. — Ти цілий день крутишся поміж нами і скоро матимеш тільки шкіру на своїх кістках!

— Правда його, — думав собі віл, — так, треба жити. Тож з'їж жменю трави й оце! Ти увялях собі, що воно може бути отруйним? Ні, мені не хочеться їсти. І яка гарна Дитина! А великі постаті, що приходять і відходять і жи-

вуть з великими, рухливими крилами. Цей нижній небесний світ, що приходить до нашого хліва, не забруднюється. Іж, воле, не турбуєшся тим. І потім ти не смієш так перейматися щастям, що приходить уночі й тягне тебе за вуха. Нестій так довго на колінах перед яслами, що тобі аж боляче робиться! Твоя шкіра зовсім витерлася на суглобах, ще трохи й мухи накинуться на них.

Однієї ночі сузір'я Білка вартувало над хлівом на просторах чорного неба. Червоне око Альдебарана світилося пишно і яскраво, зовсім близько. І роги, по боках Білка, перетворилися на велетенські прикраси. Віл був гордий з того, що дитину так добре охороняють. Усе мирно спало.

Раптом, занепокоївшись на ложі, підвівся з піднесеними руками Йосиф. Він, що його знають таким поміркованим у руках і словах, тепер будить увесь світ, навіть дитину.

— Я бачив у сні Бога. Ми мусимо негайно йти звідси. Так, через Ірода, він хоче схопити Дитину.

Непорочна Діва бере свого Сина на руки, наче б юдейський цар уже був тут, на дверях, з різницьким пожем у руках.

Осел підходить.

— А той? — сказав Йосиф до Непорочної Диви і показав на вола. — Мені здається, що він надто слабкий, щоб йти з нами.

Віл хоче показати, що це зовсім нічого. Він напружується всіма силами, щоб устати, але ніколи він не був так прикутий до землі.

— Він багато днів не їв, — сказала Непорочна Діва до Йосифа.

— О, я добре розумію, що вони мусять мене лишити тут, — думав віл, — було занадто гарно, щоб так могло тривати довго. Зрештою я міг би волочитися за ними, тільки як кістлявий привид.

Осел підходить до вола і треться своєю мордою об морду жуликуватого, щоб сказати йому, що Непорочна Діва лишила його під наглядом сусідки, щоб після їхнього відходу йому нічого не бракувало. Але віл з напівазлющеними очима почуває себе зовсім загиблим.

Непорочна Діва гладить його й каже:

— Але ми йдемо зовсім недалеко звідси, чуєш! Ми хотіли тебе лише налякати.

— Розуміється, ми зараз повернемося, — додає Йосиф, — уночі бо далеко не зайдеш.

— Це справді так, — каже святий чоловік.

Побожна лжа. Віл розуміє його, але він не хотів би перешкодити батькам зібратися в дорогу, і він удає, ніби спить. Це його спосіб брехати.

Він заснув, — каже Непорочна Діва, — підкладімо йому солому з ясел, тоді він, прокинувшись, не буде хвилюватися. Покладімо йому також дудочку до рота, — додала вона зовсім тихо, він охоче грас, коли лишається сам.

Вони швидко відійшли.

Скрипнули двері хліва.

— Я мусів їх змазати, — подумав Йосиф і злякався, щоб віл не прокинувся, але він і далі удає, ніби спить.

Двері пильно причиняються.

Тим часом, як осел від ясел поступово стас ослом утечі до Єгипту, віл лишається і зупиняє свої очі на соломі, на якій ще недавно лежала Божа дитина. Він добре знає, що ніколи вже більше не доторкнеться до неї, і так само ніколи до дудочки.

Коли сусідка на ранньому світанку приступила до нього, віл уже перестав ремигати.

Лінорит Юрія Кульчицького

Елізабет Котмаєр

Про давати й приймати

Ми сиділи за родинним столом при обіді. Кінець столу батько, праворуч мати, ліворуч від нього тітка, що прийшла нас відвідати. Ми, діти, мали свої місця одне проти одного: Енна поруч матері, я побіч тітки. Дорослі вели одну з тих розмов, які зовсім не цікавлять дітей, при яких вони нудьгують. Тому ми розважалися часто практикованою грою на вправність, якої батьки ніколи не помічали (ми розповіли їм про це щойно багато років пізніше). Я простягала під столом ногу так далеко, щоб Енна могла зняти мою легку пантофлю. Вона тримала її в руці, сховавши під столом. І тепер треба було умильнувати хвилину, коли дорослі поверталися при розмові так, що не бачили, як Енна — з незрівняною певністю, швидко й обережно — подавала мені пантофлю через стіл. Вона уникала при тому будь-якого помітного руху, спричиненого поспіхом, і майстерно використовувала, як прикриття, високу посудину із стравою. Ми навчилися робити це дуже вправно. Я брала пантофлю і непомітно легко одягала її знову. До пазуї завжди успішної гри належало, щоб наші

обличчя, не зважаючи на напруження й зухвалість, лишалися не порушеними.

Саме я непомітно одягла пантофлю на ногу, як на вхідних дверях хтось задзвонив. Мати дала мені знак піти подивитися. З виглядом слухняної дитини я підвелася і вийшла. Обернувши старий великий ключ, я відкрила. Дрібний дощ війнув на мене і змусив мене затремтїти.

Передо мною стояв високий чоловік у виношеному одязі, він ввічливо зняв з голови вогкий капелюх. Дрібні краплі висіли в його кущуватих бровах і в бороді. Він нерішуче запитав, чи не можу я йому дати шматок хліба. Я виразно бачила його нерішучість. Я відчувала з яким напруженням, з яким зусиллям він вимовив це питання, так наче він радше зовсім не питався б. Я вже готова була зробити рух, щоб запросити його до хати. Але на одну мить мене щось загальмувало — не можна пускати в дім невідомого жebraка... могло б бути, що він... досить часто дітям забороняли таку довірливість на власне рішення... можливо, що він може у хвилину недогляду... — Я вже відчу-

вала, що він учув мос вивчене недовір'я... — щось украсти... — Він добра людина, кричало мос серце, він нещасний.

— Так, — сказала я, ясно помічаючи при тому, які мої слова були незграбні й фальшиві, — я питаю матір. Прошу почекати... — І я закрила двері між ним і мною, бож не можна впустити в хату незнайомого жebraка.

Я побігла до ідальні, отримала дозвіл зробити прошакаві бутерброд. Потім я побігла до кухні, відрізала одну, дві скибки хліба, поклала на них масло, багато масла, лишила відчищеною сухляду з хлібом, на столі ніж і зложила скибки хліба до купи. Побігла до дверей, але чужого вже не було. Він ішов подвір'ям і досягав уже воріт. Я побігла за ним під густим дощем і зупинилася коло нього, коли він відчинив браму.

— Ось, — сказала я, майже не дихаючи, і простягнула йому хліб.

Він не взяв.

Він похитав розчаровано головою, підніс з сумним запереченням руку, вийшов і... зчинив браму між собою і мною. Він підняв ще раз звичним рухом капелюх і пішов мокрою дорогою в напрямі до великого шляху. Я лишилася стояти в брамі і дивилася, як він зник за рогом. Дощ падав на смачний

(Далі на 10. стор.)

Міт про актора

(До прем'єри «Кіна» в театрі Сари Бернар)

Кількома прем'єрами поточного сезону, які нам довелося бачити, французький театр демонструє справжнє, велике мистецтво, що ніколи не вичерпує своїх можливостей, а, навпаки, відкриває нові, і не тільки конче тоді, коли вдасться до модерних, досі не випробуваних засобів, а й тоді, коли повертається до п'єс старих чи й зовсім уже забутих. Майстер режисер у співпраці з добрим актором зуміють завжди знайти свіжу інтерпретацію для старої п'єси. Такою є цьогоорічна вистава п'єси Олександра Дюма-батька «Кін» у театрі Сари Бернар, з П'єром Брассером у головній ролі, його ж і режисера.

Ця вистава має свою історію, довгу й цікаву. На початку тридцятих років минулого століття у паризькому театрі «Одеон» давав вистави геніальний інтерпретатор Шекспіра англійський актор Кін. Інший великий актор того часу Фредерік Леметр, вивив Кіна по паризьких каварнях. Кін пив і охочо розповідав своє багате романтичними пригодами життя. 1833, повернувшись з Парижу до Англії, Кін помер на сцені, в ролі Отелло. Фредерік Леметр, який вважав, що було тільки два великі актори на світі, Кін та ще він, вирішив заманіфестувати це, виступивши на сцені в ролі покійного. Так народилася ідея п'єси про Кіна, що її написав якийсь маловідомий автор. П'єса пішла спочатку погано і мала повний успіх щойно після переробки Олександра Дюма. Леметр був задоволений і вважав, що він єдиний має право на інтерпретацію її головного героя. Уже під кінець свого життя він довідався, що в одному з паризьких театрів мали виставити «Кіна», з якимсь італійцем у головній ролі. Україн обурений Леметр обвішав увесь Париж афішами: «Страшний Кін — це я». Життя Кіна стало мітом, і Леметр мав певну рацію, бо на сцені він відтворював в постаті Кіна самого себе, це був його власний твір. Так закінчилася перша частина історії.

Сто років пізніше французький актор П'єр Брассер мав амбіцію створити образ Фредеріка Леметра. Ми бачили цю його інкарнацію в фільмі «Les enfants du paradis» («Діти раю»).

Брассер — актор сучасності, великий тим, що його ні з ким не можна порівнювати. «Він, — говорить Жан Кокто, — репрезентативний тією електричністю, яка постає з дотику протилежних полюсів. Мені дуже трудно говорити про школу!... Брассер був людиною руху. Він був завжди в русі. Я не ба-

чив Брассера сидіти; тоді як школа зобов'язує сидіти.

Я думаю, що Брассер, як і я, помре стоячи».

Актор такої міри не завжди має гідну його ролі. Після «Дітей раю» його бачили 1951 у п'єсі Сартра «Диявол і добрий Бог». Тепер, 1953, Брассер вирішив відродити міт про Кіна. На його замовлення Сартр переробив п'єсу, внісши деякі незначні зміни в текст Дюма. В ідеї задуму актор втілює в своїй постаті на сцені обох своїх попередників з минулого століття, Кіна й Леметра, а за цими трьома посталями стоїть, крім Дюма й Сартра, дух Шекспіра.

П'єр Брассер в ролі Отелло

П'єр Брассер, майже не сходячи з кону протягом трьох з половиною годин, пристрасно вибухає гнівом, обуренням, радістю й ще частіше розпачем. У його інтерпретації знову оживає міт про великого актора. Враження таке, що трудно розрізнити, чи Брассер виступає в ролі Кіна й Леметра, чи себе самого, а чи ті два з'являються на сцені, щоб показати артистичну велич П'єра Брассера, що після цієї прем'єри дістав почесне звання — Кіна двадцятого століття.

Іван Кошелівець

Федеріко Гарсія Льорка

Федеріко Гарсія Льорка — перша зірка в сузір'ї нової еспанської поезії, визнаний за такого навіть його літературними і політичними противниками. Поет народився у Фуенте Вагерос, провінції Гренада, в 1899 році. Перша збірка «Книжка поем» вийшла у 1921 р. Найбільшим досягненням Льорки є його книга «Циганські романи», яка після виходу в 1928 році уже перевидавалася кількакратно різними мовами. Льорка відомий також і як драматург та актор (він грав у ним же організованому «лівому» театрі). Льорка неперекладний, його можна лише імітувати.

Федеріко Гарсія Льорка трагічно за-

гинув під час громадянської війни у Іспанії, 1936 році.

Перекладач

БІЙКА НАВКУЛАЧКИ (Із книги «Циганські романи»)

На галевині — навахи альбасетські, білолезі, суперечні темній крові — світяться, неначе риби. В світлі зелені твердому вимальовується твердо вершинок суворий профіль і погруддя лютих коней.

Ув оливковому гаї Дві старі невтішно плачуть, — Бик із смертної кориди видирається на стіну. Чорні янголи носили Хусточки і сніжну воду із навах, із альбасетських. Хуан Антоніо з Монтіллі — мрець, що з урвища скотився: тіло — повне спечених квітів, у виску — стирчить граната. Тільки хрест над ним огненний Показав дорогу смерті.

Вечір, наче винний келех Падали зімлілі лути, Ранені тими, чий профіль вимальовувався твердо. Чорні ж янголи літали У розтоплених повітрях, Янголи предвогосі Із оливними серцями.

Йде суддя і з ним гвардійці Через поле оливкове. Мов глуха гадюка пісня, Кров стікає ген по схилу. Зупинивсь суддя; — Гвардійці, Тут зчинилось те, що й завше: Вмерло четверо римлян І п'ятеро картагенців

Переклав Леонід Полтава

Огляд видань УССР

Львівський журнал „Жовтень“

Вже кілька років у Львові виходить літературно-мистецький і громадсько-політичний місячник «Жовтень». Основне завдання цього журналу полягає в «показуванні утвердження совєтської влади в західних областях України» (так було проголошено в одній із редакційних статей), в боротьбі «проти українських буржуазних націоналістів та рецидивів націоналізму» і — на самім кінці — в озброєнні читачів із новими творами письменників і поетів України, в першу чергу львівської спілки письменників.

Львівська спілка письменників нараховує біля ста осіб, разом із літературним молодняком. Київські письменники в «Жовтні» за малими винятками не друкуються. Львівські письменники не лінуються: журнал є завжди чим заповнювати, матеріялів досить, тільки позем їх здебільшого жалюгідний. Постійні зміни редакційного складу сприяють занепадові журналу, разом із постійним тиском цензури.

За останні два роки у «Жовтні» друкувалися «Під радянського зорею» — нотатки голови колгоспу... кілька «творів» Я. Галана, репортажі, нариси.

Більшість творів про нову Західну Україну — голі схеми. В романі Бедзика, наприклад, юнаки і юначки закохуються лише «на виробничій основі». Ланкова Оксана обіцяє покохати Андрія тільки тоді, коли у нього на грудях засяє орден... Ще слабші друковані у журналі поетичні твори. Їх усіх підряд можна схарактеризувати віршем Шаповала «Парторг». Суть цього «поетичного твору» полягає у зображенні парторга, який весь час бігає на виробництві, «аж часом нинють ноги»...

А редакційна колегія все ж чи пропускала через недогляд, чи на власне бажання іноді твори, варті уваги. До них треба зарахувати тепер заборонену і вилучену повість Медведєва «На берегах південного Бугу» (заборонено за національні мотиви). Відкрито було і цікавий відділ «Мистці радянської України». Цей відділ проіснував лише у 2 числа, коли було опубліковано дві статті-нариси: про актора І. Мар'яненка та про малярку О. Кульчицьку. Сірі, без жаринки таланту, нариси й оповідання відштовхують читача від «Жовтня».

Л. Ром

Гуго фон Гофмансталь*)

ПЕРЕЖИТЕ

Сріблясто-сірі пахощі долину Смеркання сповнили — мов місяць капав Крізь хмари. А проте не ніч була це. З сріблястим пахом темної долини Спливли мої смеркаючі думки, І тихо я занурився в рухливе, Прозоре море і життя покинув. Були предивні квіти там! Горіли Їх келехи, як темний пломінь; хаща Рослинка, крізь яку потоком теплим Топазове жовточервоне світло Струмилося і тліло. Все сповняли Глибокі, розколихані напльиви Смутної музики. Її я знав, — Не мігши зрозуміти, знав проте: Це смерть була. Вона перетворилася На музику мугутного томління, Темнопалаючу, солодку, втішну, Найглибший тузі рідну.

Але дивно! Жаль несказаний плакав у душі Мої беззвучно за життям і домом, Як плаче той, хто кораблем великим З вітрилами гігантськими над вечір По водах темносиних попри місто, Для серця рідне, проїздить. Він бачить Заулки, чує шум фонтанів, запах Вдихає бузу, зрить себе дитям На березі, в очах його читає Бажання плакати і боязнь, бачить Крізь вікна світло у своїй кімнаті, — Але великий корабель морський, Вітрила розпустивши велетенські, Поблякло жовті, формою чужі, Беззвучно пливучи по темносиній Воді, несе його все далі, далі.

*) Із збірки вибраних поезій Р. М. Рільке, Г. фон Гофмансталь і М. Давтендея в перекладах М. Ореста, яка щойно вийшла з друку.

Останні літературні нагороди в Парижі

Протягом грудня закінчилися в Парижі традиційне присудження літературних нагород. Нагороду Гонкурів одержав П'єр Гаскар за дві книжки: «Потвори» і «Час мертвих». Нагороду Теофраста Ренодо — Селія Бертен (роман «Остання невинність»).

З інших ще згадаємо, що нагороду Сент-Бева одержали П'єр Муано і Франсіс Журден.

Увага! Увага!

У другій половині січня 1954 виходить з друку книжка Івана Кошелівець: **НАРИСИ З ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ, випуск перший: Наука віршування** Орієнтовний розмір книжки — 160 сторінок малої вісімки. **Зміст:**

1. Про терміни.
2. Вірш і проза.
3. Системи віршування.
4. З історії українського віршування.
5. Рядок, стопа.
6. Строфа.
7. Рима.
8. Озвучення віршу.
9. Окремі форми строфічних поезій.
10. Словник поетикальних термінів.

У зв'язку з тим, що автор видає книжку власним коштом, він звертається до всіх, що хочуть її придбати з проханням негайно вислати передплату. Вартість книжки у Німеччині 4 марки, у Америці 1 дол., у всіх інших країнах рівновартість зазначеної суми.

На прохання автора розповсюдження книжки взяло на себе видавництво «Сучасна Україна», до якого й треба звертатися в усіх справах передплати. Автор

Хроніка культурного життя в УССР

З'їзд письменників України відкладено на неозначений час і з невідомих причин. В повідомленні «Радянської України» було лише сказано, що з'їзд перенесено на осінь. Головою Спілки радянських письменників України тепер є М. Бажан. Попереднього голову СРПУ, О. Корнійчука, звільнено від обов'язків голови правління в зв'язку з призначенням його на першого заступника голови ради міністрів УССР.

Директор Держлітвидаву УССР, О. Бандура, як повідомляє «Літературна газета», став об'єктом гострої критики громадськості і літературних кіл України. Держлітвидав під його керівництвом не видав давно запланованих до видання одностомників українських класиків, натомість видає за багато перекладних творів із різних мов.

Акторка і письменниця Софія Тобілевич, дружина І. Тобілевича — Карпенка-Карого, померла у Києві на 94 році життя. Її перу належать дві цінні публікації «Корифей українського театру» та «Життя Івана Тобілевича».

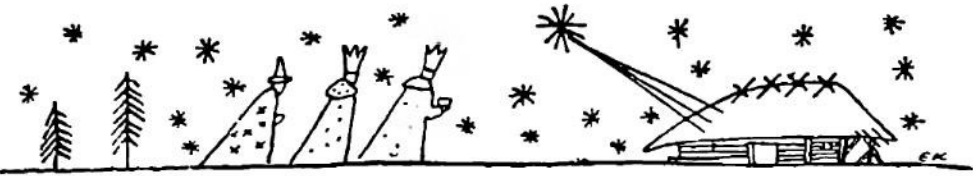
З опери М. Лисенка «Тарас Бульба» виклирено совєтською цензурою сцену «У воєводиної доньки» та арію Остапа

(про Польщу). Натомість вставлено нову сцену «У гетьмана Остряниці», музику до якої написав Л. Равуцький із Б. Лятошинським.

У Грузії вийшов одностомний «Кобзар» Т. Шевченка, що його рекламують як «повне видання творів Т. Шевченка». Переклади на грузинську мову зладили кращі сучасні поети Грузії. Редагував видання видатний поет Сімон Чіковані. У книзі опубліковано також статтю про творчість українського поета.

Кольоровий фільм «Майська ніч», випущений московською студією художніх фільмів, дубльовано на українську мову. Із українських акторів у фільмі брали участь Пономаренко і Хвиля. В більших містах України фільм уже випущено на екран. «Майська ніч» іде російською мовою також у Білорусії.

На спільній параді Інституту світової літератури (Москва) та Інституту літератури ім. Т. Шевченка у Києві, промовці — Панч, Новиченко, Рильський й інші — одногослоно висловлювали «подяку» російським літературознавцям, які «внесли немало поправок». Історія української радянської літератури має вийти на 30 друкованих аркушах.

Партизанські методи — форма майбутньої війни

Друга світова війна збагатила воєнне мистецтво новою формою боротьби: закреслила на широку скало діями підпільних армій. До вибуху війни 1939 р. класична схема фронтової боротьби — війна фронтів регулярних армій — була єдиним способом воювання. Інші форми військової доктрина західних народів зараховувала до одчайдушних актів, що розглядалися радше як відрукові дії сентименту або як допоміжні для фронтової лінії саботажні дії. В ніякому випадку не враховувало їх як серйозний, не тільки стратегічний, але й тактичний засіб для поразки ворога.

Воєнна доктрина спиралась виключно на концепції фронтових ліній і на обороні країни при допомозі регулярних армій. В цьому дусі були виховані мільйони вояків, їм вщеплювало дух офіцерської боротьби, що виключало тимчасове опанування власної території ворогом. Приймалося, що перемога мусить бути здобута на полі бою регулярних армій. Іншої можливості не передбачалося.

Щойно під час другої світової війни звернено увагу на нові можливості поразки ворога, на нові форми спротиву, що виходили б поза рамки економічного саботажу і терористичних акцій, — звернено увагу на справжню війну підпільних армій, що продовжували б боротьбу в ширшому військовому форматі, що паралізували б стратегічні плани ворога.

Українському читачеві не доводиться ближче вивчати значення такої форми війни. Вона стала основною концепцією української визвольної боротьби. В Українській Повстанчій Армії вона знайшла своє практичне здійснення, а в своїх наслідках, головним чином мова про політично-моральний вплив на поставу народу, вона цілком себе оправдала. Для керівників українського визвольного руху не було сумніву, що тільки ця форма боротьби єдино можлива для українського народу, що жертви, принесені в рядах УПА, неспівмірно малі в порівнянні з тими, які поніс би народ у випадку повної капітуляції. Про це знали відповідальні кола УПА, про це від років переконали західні члени Закордонного Представництва УГВР, вказуючи на велике значення організованої і центрально керуваної боротьби підпілля. З українського боку підкреслювало значення такої боротьби як нової форми війни, а не середника саботажної акції і епізодичного терору, як думав дехто на Заході.

Виховані на класичній формі фронтової війни, військовики Заходу довший час недоцінювали значення нових форм війни. Дії УПА відбувалися на терені, до якого вони не мали безпосереднього доступу, а касарний атакізм та імпровізація і незнання української справи не дозволяли їм як слід оцінити УПА як фактор великого стратегічного значення і як практичне підтвердження доцільності та користей нової форми війни.

Лише при кінці війни західні великодержави мали змогу ближче приглянутись діям армії Тіта, але й це не могло перекопати їх, щоб здобути досвіди пристосувати до вишколу своїх армій і викалкувати їх до своєї військової доктрини.

Власне переживи захід партизанські способи ведення війни в Кореї. Ми ще не знаємо деталей про цю партизанську війну, але вже відомо, що вона завдала арміям альянсу дошкульних ударів і примусила постракувати справу серйозно. Ціораз більше появляється студій на цю тему, її студіюють військові штаби і популяризують поважні журнали і преса.

Квартальник «Foreign Affairs», настільна книга того десятка тисяч американців і неамериканців західної гемісфери, що має активні стосунки до політики і війська, вмістив у своєму жовтневому числі велику статтю одіого з творців і командувачів армії Тіта, югославського генерал-лейтенанта Ду-

шана Кведера, п. н.: «Територіальна війна».

Читаючи студию ген. Кведера, ми знаходимо в ній підтвердження основних тез, що лягли в основу української військової політики на рідних землях, передусім на її військовому відтинку.

Ген. Кведер заступає думку, що програ в класичній фронтовій війні аж ніяк не мусить означати закінчення війни, що навпаки, цю війну треба продовжувати у формі територіальної війни, закресленої на широку скало партизанської дії. Він вважає, що в модерному військовому вишколі треба брати до уваги і цю другу форму війни і підготовляти до неї вояка і командування.

Аргументи, що їх подає ген. Кведер, взяті передусім з дій югославської партизанської армії і зформульовані так:

1) **Територіальна війна** — це справжня «велика війна», це самостійна форма воєнного мистецтва. Вона є регулярною війною, керуваною одним військовим центром, що для її ведення він користується великими рухомими з'єднаннями (хурені, полки, бригади) і малими партизанськими відділами.

2) В територіальній війні бере участь усе патріотичне населення країни. Фронтові лінії не є притаманні цій формі війни; проте буває, що часто приходять до регулярних фронтових операцій.

3) Передумовою ведення територіальної війни є строга дисципліна вояцтва та населення і повне усвідомлення та

сприяння політичним цілям, за які ведеться боротьба. Всілякі самовільні акти, навіть якщо вони спрямовані проти ворога, недопустимі, бо вони шкодять загальному плану війни.

4) Територіальна війна — це в першу чергу війна політична і вона вимагає ґрунтовної політичної підготовки. Це в повзкому значенні слова народна війна.

5) Закиди, мовляв, територіальна війна можлива тільки в гораних, рідкозаселених країнах, не відповідають правді, а досвід югославської партизанської війни вчить, що саме в найгустіше заселеній Словенії, яка своїм тереновим рельєфом, густотою населення і цивілізаційним рівнем дорівнює Австрії або Швейцарії, партизанська боротьба була найактивнішою і найуспішнішою.

6) **Життєвий стандарт** населення не має нічого спільного з веденням територіальної війни, а твердження, що лише низький життєвий рівень уможливило партизанську боротьбу — не суттєвий. Рішає політична свідомість і воля боротися з ворогом. Життєвий стандарт Болгарії чи Румунії — такий самий, як і Югославії, але у згаданих країнах гідні уваги партизанські дії не розвинулися за відсутності політичної концепції і волі переводити її в життя.

«Тенденція недоцінювання військового значення народного спротиву окупантові і трактування його тільки з пункту бачення допоміжних саботажних акцій є доказом короткозорості, — ре-

Історична наука „народів Росії“

Цей емігрантський новотвір — «народи Росії» в ССРР нікому невідомий. За царя був «великий російський народ» і «інороди». За Керенського це не встигли були вигадати чогось нового. Денікін і всі білі генерали боролися за «єдиную невіділимую» і на тому прогоріли. Большевики формально визнали рівність народів колишньої імперії і скасували осоружливу для неросіян спільну фірму «Росія». Якби хтось в ССРР сказав тепер «народи Росії», то його зрозуміли б, що він говорить про народи Російської федерації, про народи РСФСР — однієї з союзних республік ССРР.

Емігрантський новотвір «народи Росії» належить власівському рухові і являє собою своєрідний компроміс між білою ідеєю «єдиної невіділимой» та ментальністю підсовєтських росіян, для яких слово «єдина невіділимая» звучить компромітує. Тоді білі росіяни погодилися прийняти формулу «народи Росії». Але й то не всі. Навіть мєльгуновці, не кажучи вже про монархістів, не визнають цього терміну, що ніби обмежує й локалізує поняття «російський народ». Все ж обставини — і внутрішньо-емігрантські, і зовнішньо-міжнародні — змусили білих росіян поступитись. Тоді вони прийняли цю назву як форму, намагаючися вкласти в неї той самий невіділимий зміст. Мовляв, добре, нехай «народи Росії», але кожен з тих народів є все ж таки «росіяни»: великоруські росіяни, українські росіяни, грузинські, узбецькі, таджикські, якутські та всякі інші росіяни.

На цій гнучкій формулі знайшли примирення найбільш країні погляди російської еміграції. З одного боку — чисті білогвардійські невіділимці, що поняття «українські росіяни» чи «грузинські росіяни» розуміють скорше в територіальному, а не в національному сенсі. Але, з другого боку, також і відлучені вже від невіділмства підсовєтські росіяни, які не раз займають дуже радикальні позиції в цьому питанні (напр., колишній член проводу СВОНР-у Діков) і, якщо відмовчуться, то тільки з побоювання, щоб білі емігранти й американці не обвинуватили їх у большевизмі.

«Інститут по изучению...» Емігрантський клімат відповідає більше білогвардійським, а не підсовєтським росіянам, і тому в трактуванні поняття «народи Росії» все більше бере гору білогвардійська точка зору. Цьому сприяє, мабуть, і широко розгалужена на еміграції большевицька агентура, яка всіх сил докладає, щоб ментальність і програма еміграції якнайбільше відрізнялись від духовості опозиційних елементів в ССРР, щоб між ними не було ніякого ідейного споріднення.

Перемога білогвардійської ментальності в трактуванні поняття «народи Росії» знайшла свій відбиток і в діяльності російсько-американського «Інститута по изучению истории и культуры ССРР», що перебуває в Мюнхені. З російської сторони цей інститут стоїть під впливом саме тих елементів, які твори-

асуме свої висновки Кведер. «Ця тенденція помітна при сучасному військовому плануванні західних великодержав. Не вистачає підготувати армію на фронті боротьбу, треба рахуватися з можливістю, що деякі, найбільше на схід висунені країни можуть тимчасово покласти під ворожу окупацію. В такому випадку, якби територіальна війна була вже заздалегідь підготована, вона зв'язала б такі великі сили ворога, що це рішально змінило б його стратегічне планування і дію».

Цитуючи уступ із споминок Черчіла, Кведер стверджує, що при кінці 1944 р. німці були змушені виставити проти 51 югославської дивізії силою 500 000 вояків своїх сорок дивізій силою 580 000 людей. В той самий час на італійському фронті стояло 28 дивізій силою 350 000 німців і італійців проти 24-ох альянтських дивізій. Замало говорити про остаточну перемогу вільного світу і потішати менші народи надією на визволення по тимчасовій ворожій окупації, мовляв, навіть коли б ворог і опанував на деякий час ту чи ту країну, то «ми прийдемо і визволимо вас». Така потіха тільки послаблює моральну силу народу, притупляє його чуйність і волю до боротьби. Ситуація вимагає, щоб кожний, навіть найменший народ був свідомий і готовий власними силами поборювати ворога і щоб на це він був приготований.

Це, очевидно, не означає, що вільно занедбувати підготовку класичної війни; ні, треба в парі з традиційним військовим вишколом готувати вояків і командування до можливостей ведення війни всенародної, територіальної.

Л. Корбут

Денікін не переміг тому, що він зустрів спротив з боку червоних націоналів, і саме Північного Кавказу, куди він повинен був виступити з третьою частиною своєї армії. І якби того спротиву націоналів не сталося, то, може, Сталіна й не існувало б. Але ми були обдурені — ми вважали, що царські генерали будуть для нас страшніші, що вони повернуться до старого режиму. Ми думали, що совєсти дотримують своїх обіцянок. Але вони обдурили всіх... (шум у залі, дзвінок голови).

І тепер націоналі ССРР більше, ніж будь-хто, виступають проти Совєтського Союзу і проти варварського совєтського режиму. Доказом цьому є той факт, що Будьонний позикивдав мусулманів, і головне, північних кавказців з насиджених місць, де вони сиділи три тисячі років. І про це в російській пресі я не бачу ні одного слова, на жаль!

Я вас попереджаю — так само, як колись у вас робив професор Володимир Соловйов: треба бути людяним, треба бути справедливим, треба бути етичним, треба до всіх ставитись однаково добре. І якщо нам, може, доведеться ще зіткнутися, — невідомо, чи в революції, чи в війні — то співіснування російського народу з цими неросійськими народами залежить і від того, як поводитиметься російська еміграція...

Якщо все закінчиться війною, то у вас немає гарантії, що чужоземні держави не допоможуть національностям визволитись. І в такому разі ми повинні зберегти добрі відносини — сісти за стіл, вивчити це питання і підходити до нього об'єктивно.

Виступ М. Абрамчика

Так само критикував роботу конференції білоруський екзильний президент. Він був запрошений тільки за день перед конференцією, так що не міг взяти якусь ближчу участь в її роботі. М. Абрамчик критикував методологію конференції. «В кожному науковому досліді, — казав він, — елементарним принципом є аналіза первісного, — основного, на базі якого лише й можливо робити загальні висновки». На конференції ж доповіді носили, на жаль, такий загальний характер, що в них не було саме цього головного — аналізу. Напр., не можна говорити взагалі про молоді, не провівши аналізу національної молоді, взагалі не поставивши на порядок конференції національної проблеми. Створюється враження, що керівники інституту свідомо втекли від цієї проблеми. І це великий дефект конференції.

«Нам відомо, що ССРР зорганізовано не мирним шляхом, і багато народів, понад 10 народів, вели дослівно війни з цим Совєтським Союзом, а після воєн були тривалі революції, бунти, які можна теж назвати війнами. Так, наприклад, у Білорусії було в 1920 році відоме Слуцьке повстання, в 1923 році — Лєдинське повстання і т. д. Те саме в інших неросійських республіках. І тому, якщо ми шукаємо причин слабкості ССРР, ми не можемо ні в якому разі уникати цього найголовнішого чинника — національного, бо само життя, ця

(Далі на 12. стор.)

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

(Закінчення з 8. стор.)

Як з Звенигорода на Володимир Іхати, на горі буде новий город.

Авдій похитував на знак задоволення своєю сивою головою, глянув на Лева проникливими, розумними очима:

— То коли ж починати будувати, князю, і як називати цей город новий? Бо як прийшов я, колись давно, до князя Данила, він сказав мені: — Ди, Авдію, город новий робити, а називати його Жолм.

Лев стиха промовив:

— Город той Львів зватиметься...

Шановний Передплатнику! Запрошуємо Вас

відновити передплату на 1954 р.!

При цьому просимо вирівняти Вашу заборгованість за 1953 р., якщо Ви її маєте.

В цьому числі червоним при адресі ми подаємо стан Вашої передплати на кінець грудня цього року:

суму Вашої заборгованості по кінець 1953 р., якщо Ви її маєте, ми випишемо із знаком " - ",

якщо Ви маєте внесену передплату до кінця 1953 р., при адресі буде знак " 0 ",

якщо маєте якусь суму на 1954 р., - ми її випишемо із знаком " + ".

Передплатникам, які не мають вирівняної передплати за 1953 р., ми будемо стримувати дальшу висилку газети.

Історична наука «народів Росії»

(Закінчення з 11. стор.)

тридцятирічна боротьба в ССР, свідчить, що саме на цій національній арені відбувається найінтенсивніша боротьба.

«Я, наприклад, — продовжує М. Абрамчик, — міг би навести приклад з білоруського національного революційно-визвольного життя. Адже у нас фізично знищено коло 40 поетів, серед них були зразкові, клясичні поети й письменники. Ця боротьба йде за пісню, за мову, за свідоме викривлення урядом фонетики, навіть за алфавит іде боротьба. Якби ми всі ці прояви національного життя піддали студіюванню і залучили в програму інституту, він безумовно багато б допоміг тим політичним і суспільним діячам світу, для яких інститут призначав свої праці.

«Я думаю, що інститут не повинен боїтися такої аналізи, наукового дослідження національного питання. В такому дослідженні не треба бачити політику, і воно безумовно допоможе відповісти на найбільш цікаві питання, на питання, що найбільше цікавить світ: про динамічну, революційну силу національної боротьби в ССР. Я через те думаю, що інститут в цій справі допустився великої помилки».

М. Абрамчик критикує інститут також за те, що він досі не нав'язав контакту з закордонними інституціями й академіями неросійських народів ССР.

Національне питання — предмет наукового пізнання

Після Абрамчика виступив п. Султан, який цілком приєднався до попереднього промовця. «Є великим недоліком, — говорив Султан, — що національне питання тут не досліджується, не становить предмету наукового пізнання. Соціальна державна система є не тільки соціально-економічна формація, але в той же час і юридична конструкція. Для пізнання совєтської державної системи потрібно також застосовувати юридичну методологію. Національне питання, як предмет наукового пізнання, є істотною частиною цієї юридичної конструкції. Позитивне право національностей, яке виявляється в діючій конституції ССР, є істотною частиною цієї конструкції. Тому в рамках дослідницької праці інституту національне питання треба трактувати як предмет наукового пізнання.

«Національне питання є політичною проблемою, бо ідея нації завжди служила рушійною силою історії. Однак в рамках інституту це питання повинно бути розглянуто в першу чергу як проблема наукова. Це побажання — досліджувати національне питання як проблему наукову, не зобов'язує інститут займатись опрацюванням політичних концепцій щодо національного питання. Бо це справа самих народів і їхніх партій. В рамках наукової праці національне питання — предмет пізнання».

Те саме говорив п. Титаренко. «Коли я вступив сюди, я був дуже здивований, що національне питання було тут зовсім затерте. Напрошується висновок: що це значить? Може національне питання в ССР стоїть зовсім правильно? Ні до чого причепитись? В дійсності це зовсім не так. Дуже, дуже дивно, що з тематики інституту зовсім вилучено це питання, яке в майбутньому постане перед нами безумовно в усій своїй широчині. Отже ясно, що національне питання повинно б бути широко опрацьоване. Мене дивує ще одно — що національне питання тут відкладають ніби тому, що це, мовляв, політичне питання. Таж усі наші питання, які тут ставились, були питаннями політичними! Чому обговорення національної проблеми є питання політичне, а викреслення її з порядку денного — аполітичне?»

Титаренко нагадав, що коли російську православну церкву закликали коліти стати ближче до українського народу і не бути зрядям русифікації, то в тому вбачали впровадження в церковне життя політики. Коли ж церква перешла до безоглядної русифікації українського народу, то в тому нічого політичного не бачили.

Кого Бог карає...

Відповідати на цю критику випало на пай нашому неfortunному землякові, секретареві «Института по изучению» проф. М. Міллерові. Як можна було перечувати сказане критиками? За таке завдання шановний професор і не брався. Він намагався заперечувати тільки малесеньку частину виступу М. Абрамчика, який закидав, що до праці на конференції не запрошено представників неросійських народів. Ці закиди, каже проф. Міллер, ґрунтуються на непоінформованості. На конференцію було запрошено Український Вільний Університет, УТТІ і Українську Вільну Академію Наук (стенограма каже тільки «Українская Академия», хоча всіх учасників своєї конференції, в тому числі й українського прєсбїтерика з Ульму лейтенанта Ватурка, стенограма називав ні більше, ні менше, як «ученими»). Проте ніхто не приїшов, крім двох осіб, з яких один — Титаренко обвинувачує інститут, що він нікого не запрошує. «Очевидно, тут якийсь непорозуміння». Далі йдуть типові для неділимства аргументи: «Що торкається взагалі запрошення представників інших народів, крім російського, — каже проф. Міллер, — то ви самі, мабуть, бачили й чули з виступів, що в конференції бере участь не менше 40% представників народів Європи й ССР».

Подібні аргументи ми вже чули від «новеішого ученого» Оршанського, який на з'їзді найновіших вітків минулого року казав, що жовтневу революцію робили і совєтську владу будували насамперед українці: українець-матрос Железняк розганяв «Учредительное Собрание», українець Дибенко керував військовими операціями в Петрограді, українець Криленко був першим большевицьким главноверхом... І так далі. Отже, українська жовтнева революція поневолила російський народ і віддала його в українське рабство. Треба визволити російський народ з української неволи.

Ну, а на еміграції до того не дійшло тільки на 11%. Якби на конференцію «по изучению» прибуло представників неросійських народів не 40%, а ще 11%, тобто 51%, то й тут росіяни підпали б під поневолення неросіян. Але, хвалити Бога, до того не дійшло.

Російська історична наука думка і в ССР, і на еміграції безнадійно дегенерує. Найкращою ілюстрацією цієї дегенерації є, наприклад, твердження російських істориків, що за Хмельницького український народ вирвався з неволи польських панів і возз'єднався... не з російськими панами, читачу, ні, а з... російським народом. Отож в Польщі були тільки пани, а в Росії тільки народ. Коментарі зайві!

Кого Бог карає, в того він відбирає розум.

Зубний лікар

Др. Богдан Білас

München 15, Sonnenstr. 8, Tel. 51715

Модерне устаткування, власна технічна лабораторія, рентген.

Приймає щоденно від 10—12 та 16—20 год.

виключно за попереднім домовленням.

Всі каси хорик.

Маємо на складі наступні книжки

	ціни в		
	Німеччині	США і Канаді	Англії
Арка, журнал літератури, мистецтва і критики			
рік 1947, числа 1, 4, 5, 6,			
рік 1948, числа 2, 3-4, 5,			
кожне число по	—50	—15	1.0
Бабій Ол.:			
Світ і людина, поеми	—50	—15	1.0
Балей Петро:			
Пав, збірка оповідань	1.50	—40	3.0
Барка Василь:			
Білий світ, поезії	1.—	—30	2.0
Галайчук Б., — д-р			
Нація поневолена, але державна	1.50	—50	3.0
і Гуменна Докін:			
Д ти чумацького шляху, роман	т. I — III 12.—	2.25	24.0
	т. IV 7.90	2.50	14.6
* * * Діти, одгадайте	—50	—15	1.0
Діма:			
Росіяні зорі, поезії	—50	—20	1.0
Домонтович В.:			
Доктор Серафікус, повість	1.50	—40	3.0
* * * Ідея і чин, видання Проводу ОУН. р. 1946 10 (передрук підпільного видання)	2.—	—50	4.0
Клен Юрій:			
Спогади про леоклясиків	—50	—15	1.0
Мосендз Леонід:			
Волинський рік, поема	—50	—15	1.0
* * * Організація і праця штабів, проект	1.50	—40	3.0
* * * Позичії українського визвольного руху (передрук підпільних статей)	1.50	—40	3.0

З празниками Христового Різдва та Нового Року пересилаємо сердечні побажання всьому найкращого Високопреподобним Ієрархам та Всечесному Духовенству обох Українських Церков, Високим Школам, Суспільно-громадським Установам, Місцевим Представництвам Української Еміграції, Уповноваженим ЦПУЕН, Українській Пресі й цілому українському Громадянству в Європі, а зокрема воюючій Україні та Українській Повстанчій Армії.

Центральне Представництво Української Еміграції в Німеччині.

З Різдром Христовим і Новим Роком щастя і здоров'я всім знаним і незнаним Добродіям нашої громади бажає Українська Секція Суспільної Служби в Інсбруку.

Українські Церкви, Кураторію, Ректорат, Професорську Колегію, як рівнож і всіх Добродіїв Українського Вільного Університету

вітаємо з Різдром Христовим і Новим Роком Студентське Товариство Українського Вільного Університету

Відборцям книжок, передплатникам і читачам української преси, яку заступаємо в Австралії, Веселих Свят та щасливого Нового Року бажає Українська висилкова книгарня

Веселих Свят Різдва Христового та щасливого Нового Року бажає рідні, товаришам, знайомим та пацієнтам д-р Б. Білас München 15, Sonnenstr. 8/III.

В день Різдва Христового найкращі побажання всім друзям по зброї з УПА пересилає С. Мишталъ Amberg, Bergsteig-Maxstr. 31.3.1.

« В І С Т І »

Братства кол. воєнків 1. УД-УНА Український військовий журнал-двомисячник

ПОДАЄ матеріали про 1. УД, ВМІЩУЄ статті про українські військові формиції під час 2-ої світової війни, ІНФОРМУЄ про українців у совєтській армії, ПРИНОСИТЬ відомості з збрєззнавства

Полтава Л.:			
У вишневі країні, новели	—50	—20	1.0
Портрети ген. Р. Шухевича, малі	—25	—10	0.6
великі	1.—	—30	2.0
Приходько М.:			
Під сонцем Поділля, спогади	2.—	—50	4.0
Ребет Лев, д-р.:			
Формування української нації	—50	—15	1.0
* * * Самостійність, орган УГВР (передрук підпільного видання)	1.50	—40	3.0
* * * Топографія	1.50	—40	3.0
Хрін Степан:			
Крізь сміх заліза (спогади)	4.—	1.50	8.0
Зимом в бункрі (спогади хроніка)	4.	1.50	8.0
Чапленко В.:			
Чорноморці, т. I	1.—	—30	2.0
Шерех Юрій			
Прощання з учора	—50	—20	1.0
Шерех Ю., Кислиця Д.:			
Грамматика української мови, — синтакса	1.—	—30	2.0
Янів Волод.:			
Німецькі концентраційні табори	—50	—15	1.0

Перераховуємо 1 нім. марку: в Австралії — 2,5 шил., в Аргентині — 3 пєз., в Бельгії — 12 фр., в Бразилії 5 кр., у Венесуелі — 80 бол., у Франції — Тунісі — 85 фр., у Швейцарії — 1 фр., у Швеції — 1.25 кр.

Кольпортсрам даємо 20% знижки. Замовляти у видавництві «Сучасна Україна», München, Karlsplatz 8, III, Germany, або у представників закордонном.

Передплату на книжку «Нариси з теорії літератури» Ів. Кошелівця просимо пересилати на адресу видавництва або на адреси наших представників.

В передплаті книжка коштує 3.20 н.м. — в Німеччині, або 0.80 дол. в Америці і Канаді або рівновартість цієї суми у всіх інших країнах.

Передплату приймаємо до кінця січня 1954 р.

Видавництво «Сучасна Україна»

СУЧАСНА УКРАЇНА

Видає: Закордонне Представництво УГВР Редагує: Колегія ДВОТИЖНЕВИК

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті і правити мову. — Статті підписані авторами, не конечно висловлюють погляди чи становище редакції.

Адреси наших представників	
Австралія:	Fokshan Library&Book Supply 1 Barrow Street Glenroy W. 9, Vic.
Аргентина:	DenySink Mykola c. Curapaligüe 790 Buenos Aires
Бельгія:	Schrayter F. 4 rue des Bouleaux Cheratte, Liege чековеkonto для пересилки грошей: Camp. 2376.24
Бразилія:	Bajluk Dmytro Caixa Postal 6 Sao Caetano do Sul Sao Paulo
Великобританія:	Prokop Konstantyn 25 Hillcrest Rd. London W. 3
Венесуеля:	Dejneka Alexander UKRAFOT Av. Espana Edificio Panamerica Caracas Catia
Канада:	O. I. Eliashevsky 118 Medland St. Toronto 9, Ont.
США:	Klym Jaroslaw 114 East 11-th Street New York 3, N.Y.
Франція і Туніс:	Soroczak Myroslaw 27 rue Michelet St. Etienne (Loire)
Швейцарія:	Dr. Prokop Roman Wabernstr. 40 Bern
Швеція:	Harbar Kurylo „Ukrainska Sellskapet“ Box 32 Stockholm 1